

Tidningen Balans

NUMMER 4
2021

Fördjupning

**Hållbarhets-
ambitioner**
i svenska
stora företag
s. 24

S. 4

Nytekningslån och
förvärvslåneförbudet

S. 20

Tillfällig skattereduktion
för inventarier

S. 30

Kryptovaluta
i redovisningen

Hållbarhet och kryptovalutor

CH WITTS PRIS 2021 för bästa artikel i Balans tilldelades i år Henrik Persson, auktoriserad revisor på Deloitte, för *Förvaltningsrevision – behov av utveckling av den goda revisions-seden*. I detta nummer är Henrik Persson tillbaka med artikeln *Det andra tjänstepensionsdirektivets införande i Sverige, tillämpningen så här långt och vägen framåt*.

Hållbarhet är på mångas agenda men hur står det egentligen till med ambitionsnivån hos företagen när det kommer till hållbarhetsfrågorna? Klas Sundberg och Asif M Huq konstaterar i sin fördjupningsartikel att den förefaller vara låg och lyfter fram en modell för att analysera och diskutera ambitionsnivåer när det gäller företags hållbarhetsarbete.

Missa inte heller Benita Gullkvists artikel om kryptovalutor i redovisningen, Oscar Bang och Carl Svernlövs artikel om nyteckningslån och förvärvslåneförbudet eller artikeln om tillfällig skattereduktion för inventarier skriven av FAR:s Operativa grupp Finansiell Rapportering – Redovisning genom Claes Janzon och Jörgen Nilsson.

Trevlig läsning!

Charlotta Marténg
Chefredaktör

charlotta.marteng@far.se
08-506 112 49

Funderar du
på att skriva en
fördjupnings-
artikel?

Hör av dig till
charlotta.marteng@far.se

Balans Fördjupning • Nummer 4/2021

Chefredaktör och ansvarig utgivare

Charlotta Marténg
08-506 112 49

Annonser

Mikael Wallenius,
SB Media AB
08-545 160 78
mikael@sb-media.se

Layout

Trilobit kommunikation

Webb

tidningenbalans.se

Balans Fördjupning ges ut av FAR AB

Medlem av Sveriges Tidskrifter.

TS-kontrollerad fackpressupplaga
9 400 (2020/2021)

Adress

Box 6417
113 82 Stockholm

Balans Fördjupning medföljer vartannat nummer av Balans. Fördjupningsartiklarna publiceras även löpande på tidningenbalans.se.

Införda artiklar återger författarnas eller intervjupersonernas åsikter och behöver inte motsvara FAR:s.

FAR

Innehåll

— NUMMER 4 2021 —

4 Nyteckningslån och förvärvslåneförbudet

Oscar Bang, Carl Svernlöv

8 Det andra tjänstepensionsdirektivets införande i Sverige

Henrik Persson

20 Tillfällig skattereduktion för inventarier

Claes Janzon, Jörgen Nilsson

24 Hållbarhetsambitioner i svenska stora företag

Klas Sundberg, Asif M Huq

30 Kryptovalutor i redovisningen

Benita Gullkvist

Nyteckningslån och förvärvs- låneförbudet

Bör lån som lämnas från ett emitterande bolag, i syfte att finansiera låntagarens aktieteckning i bolaget, träffas av aktiebolagslagens förvärvslåneförbud?

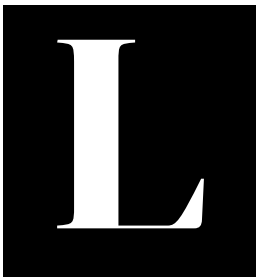
I slutet av 2020 behandlade Skatteverket ett ärende där myndigheten lät meddela att den ansåg att lån som lämnas för att teckna nyemitterade aktier i långivande bolag omfattas av det så kallade förvärvslåneförbudet i 21 kap. 5 § aktiebolagslagen (ABL). Beslutet överklagades till regeringen som nyligen avslog överklagandet. Därigenom skapades ny praxis i en fråga som hittills inte har behandlats i vare sig förarbeten, doktrin eller tidigare praxis. I en nyutkommen examensuppsats vid Uppsala universitet undersöker jur. kand Oscar Bang dels om Skatteverkets beslut är förenligt med den aktiebolagsrättsliga regleringen som präglas av såväl legalitetsprincipen som EU-direktiv, och dels vilka konsekvenser beslutet kan få.

I denna artikel, som ingår i artikelserien Nytt från Akademin, sammanfattar Oscar Bang och Carl Svernlöv slutsatserna.

Text: Oscar Bang & Carl Svernlöv

Denna artikel ingår i artikelserien Nytt från Akademien där Carl Svernlöv tillsammans med nyutexaminerade jurister presenterar intressanta rön som framkommit i examensarbeten.

ån för gäldenärens teckning av nyemitterade aktier i långivande bolag, fortsättningsvis kallade nyteckningslån, är ett relativt obeprövat och okänt finansieringsupplägg med potential att skapa bättre förutsättningar för företags

kapitalanskaffning. Upplägget innebär att ett bolag, i samband med en nyemission, lämnar lån till en investerare som tecknar och betalar för de nyemitterade aktierna i bolaget varigenom bolaget får en fordran på aktietecknaren. Lånet används således omgående till att betala för aktieteckningen, på detta sätt förblir utlånande bolags likviditet oförändrad inledningsvis. Fördelarna med upplägget är att investerarna inte på förhand behöver ha tillgång till det kapital som krävs för att teckna aktierna. Lånet kan investerarna återbetala senare, eventuellt efter att ha fått avkastning och utdelningar från sitt aktieäggande. För nyemitterande bolag innebär det att antalet potentiella investerare utökas eftersom fler får möjlighet att investera, något som särskilt kan tänkas vara attraktivt för mindre privata aktiebolag med tillväxtambitioner att erbjuda, som annars kan ha svårt att locka investerare. Bolaget får visserligen inte omedelbart mer kontanta medel varför upplägget till exempel inte lämpar sig för att finansiera snabba investeringar. Däremot förstärker bolaget sin balansräkning med fordringen på aktietecknaren som på sikt kommer kunna användas i verksamheten i takt med att lånet amorteras, därtill kan bolaget tillgodogöra sig ränteinkomster från lånet.

Förvärvslåneförbudet är en straffsanktionerad regel som innebär att bolag som huvudregel inte får lämna lån, ge förskott eller ställa säkerhet i syfte att finansiera mottagarens förvärv av aktier i det utlånande bolaget. Det berörda bolaget i det aktuella ärendet menade, till skillnad från Skatteverket och regeringen, att lån som lämnas i syfte att teckna

nyemitterade aktier inte kan anses falla in under begreppet förvärva aktier såsom 21 kap. 5 § ABL föreskriver. I Skatteverkets nämnda beslut i *Dispens enligt 21 kap. 8 § aktiebolagslagen (ABL), 8-600293, 2020-12-17*, drog myndigheten slutsatsen att det ovan beskrivna upplägget träffas av förvärvslåneförbudet i 21 kap. 5 § ABL. Beslutet överklagades men avslogs nyligen av regeringen i *Överklagande av Skatteverkets beslut i fråga om undantag från det s.k. förvärvslåneförbudet i aktiebolagslagen, JU2021/00621, 2021-06-10*.

Låneförbudsreglernas bakgrund och syften

Låneförbudsreglerna infördes i svensk rätt på 70-talet och delas upp mellan förvärvslåneförbudet och det så kallade generella låneförbudet. Det sistnämnda innebär att bolag som huvudregel inte får lämna penninglån eller ställa säkerhet till en krets bestående av bland annat aktieägare, styrelseledamöter, VD samt närstående till dessa. Genom att träffa förestående aktieägare och dessas närstående vilka ännu inte ingår i det generella låneförbudets förbjudna krets, fyller förvärvslåneförbudet delvis en kompletterande funktion i förhållande till det generella låneförbudet. I förarbetena till införandet av låneförbudsreglerna angavs att de syftade till att motverka en speciell form av skatteflykt samt till att skydda bolagens borgenärer mot transaktioner som riskerade att urholka den dåvarande aktiebolagslagens kapitalskyddsregler varav främst det senare beträffade förvärvslåneförbudet. Både motiven och reglernas utformning har varit föremål för omfattande kritik genom åren av alltifrån tunga akademiker och praktiserande jurister till statliga utredningar och Lagrådet. Främst har de skatterättsliga syftena i den aktiebolagsrättsliga kontexten ifrågasatts liksom den ologiska avvägningen i att bolag inte får låna ut samma pengar som de får dela ut (jämför olovliga värdeöverföringar, 17 kap. 3 § ABL), samt de tämligen hårda sanktionerna för brott mot låneförbudsreglerna där fängelse ingår i straffskalan. Dessutom har

”Således finns anledning att tolka förvärvslåneförbudet restriktivt och lägga stor vikt vid bestämmelsens ordalydelse.”

reglerna ansetts svårtillämpade och haft stor praktisk betydelse då de bland annat satt käppar i hjulen för vissa företagsförvärv. Trots kritiken har endast några mindre förändringar av låneförbudsreglerna genomförts sedan införandet på 70-talet. De borgenärsskyddande motiven till förvärvslåneförbudet gäller alltså även om bestämmelsen numera också delvis präglas av den EU-rättsliga regleringen.

Genom Sveriges EU-inträde 1995 skulle direktiv 77/91/EEG implementeras i svensk rätt. I direktivet som var tillämpligt på publika aktiebolag stadgades bland annat att medlemsstaterna var skyldiga att införa ett förbud mot förvärvslån. För svenskt vidkommande innebar direktivet inte att några större förändringar var nödvändiga avseende regleringen om förvärvslån eftersom ett förbud redan fanns i den dåvarande aktiebolagslagen. Vissa anpassningar genomfördes dock till direktivets terminologi vilket gjorde att förvärvslåneförbudets tillämpningsområde utökades något. Det totala EU-rättsliga förbudet mot förvärvslån för publika aktiebolag mjukades senare upp till att tillåta förvärvslån under några angivna förutsättningar, det lämnades dock fritt för medlemsstaterna att fortsätta förbjuda förvärvslån. Den EU-rättsliga regleringen kring förvärvslån har idag tagits in i artikel 64 i direktivet (EU) 2017/1132 (konsolideringsdirektivet) men har i princip haft samma materiella innehåll sedan uppmjukningen.

Lagtolkning

Då förvärvslåneförbudet delvis grundar sig i EU-direktiv behöver 21 kap. 5 § ABL tolkas direktivkonformt för att söka svar om nyteckningslån ska anses omfattas av bestämmelsen. EU-domstolen har i sin praxis slagit fast att EU-konform tolkning av nationell rätt ska ha en överordnad ställning, principen gäller även om direktivsbestämmelsen är fakultativ (det vill säga frivillig för medlemsstaterna att införa, vilket är fallet här) men får inte leda till att den nationella bestämmelsen tolkas i strid med sin ordalydelse. Det finns visserligen några vaga indikationer från den EU-rättsliga doktrinen samt en skrivning i artikel 64.5 i konsolideringsdirektivet som möjligen

talar för att det vore mest i linje med konsolideringsdirektivet att tolka in nyteckningslån under förvärvslåneförbudets tillämpningsområde. Som sagt förutsätter en sådan tolkning dock att ordalydelsen i 21 kap. 5 § ABL inte åsidosätts.

Låneförbudsreglernas straffrättsliga sanktioner medför att straffrättsliga principer behöver beaktas när reglerna tolkas. Därför råder det stor enighet i doktrinen om att legalitetsprincipen, som genomsyrar hela straffrätten, har en särställning vid lagtolkningen av låneförbudsreglerna. Vidare innebär legalitetsprincipen ett förbud mot analogislut vid strafftillämpningen vilket följer av 1 kap. 1 § brottsbalken. Således finns anledning att tolka förvärvslåneförbudet restriktivt och lägga stor vikt vid bestämmelsens ordalydelse.

Omfattningen av begreppet *förvärva* i 21 kap. 5 § ABL är centralt för att avgöra huruvida nyteckningslån ska anses träffas av förvärvslåneförbudet. Skatteverket och regeringen gjorde som sagt gällande att *teckna* nyemitterade aktier omfattas av begreppet *förvärva* aktier vilket låg till grund för deras respektive beslut. I brist på en rättslig definitionen av *förvärv* i lagtexten får ledning sökas i förarbetena till ABL för att förstå vad som avses med begreppet. Det närmaste en definition som ges där är en skrivelse i specialkommentaren till 4 kap. 28 § ABL (prop. 2004/05:85 s. 561) som rör hembudsförbehåll. Där stadgas det att ordet *förvärv* täcker alla slag av äganderättsövergångar och att således bodelning, arv, testamente, bolagsskifte och fusion omfattas av ett hembudsförbehåll. Aktieteckning nämns inte. Förvärv får alltså förstås som en äganderättsövergång där ena parten avhänder sig egendomen varvid en annan part erhåller densamma. Vid en aktieteckning sker inget avhändande - aktierna som tecknaren erhåller existerar inte före teckningen - varför någon äganderättsövergång inte kan anses komma till stånd. Därmed uppfyller aktieteckning inte vad som förefaller vara kriterierna för ett förvärv enligt förarbetena till ABL.

Utöver det ovan anförda talar den systematiska åtskillnaden som görs mellan begreppen *förvärva* och

teckna aktier i ABL för att begreppen inte kan inordnas under varandra. Till exempel används formuleringen "teckna eller förvärva" i 1 kap. 7 § ABL, och i 19 kap. 1 respektive 4 §§ ABL finns separata regleringar för förvärv av egna aktier å ena sidan och teckning av egna aktier å andra sidan.

Åtskillnaden som görs mellan *förvärva* och *teckna* i ABL måste rimligen förstås som att begreppen betecknar två olika förfaranden som lagstiftaren bedömt ska hållas isär vid utformningen av aktiebolagslagstiftningen, i annat fall hade åtskillnaden inte varit nödvändig. Ordalydelsen i 21 kap. 5 § samt ABL:s systematik avseende *teckning* och *förvärv* av aktier talar således för att nyteckningslån inte bör träffas av förvärvslåneförbudet.

Inte heller ger en ändamålsenlig tolkning i ljuset av förvärvslåneförbudets förarbeten, stöd för uppfattningen att nyteckningslån bör falla inom bestämmelsens tillämpningsområde. Eftersom de lån som lämnas till investerare från emitterande bolag genast återgår i form av betalning för aktieteckning försäts bolagets borgenärer inte i en sämre ställning jämfört med före emissionen och nyteckningslånet - därmed kompromissas inte de rent borgenärsskyddande motiven som ligger till grund för förvärvslåneförbudet.

Mot bakgrund av det som nu sagts avseende lagtolkningen av förvärvslåneförbudet kan konstateras att begreppet *förvärva* i 21 kap. 5 § ABL inte kan utsträckas till att omfatta *teckning* av nyemitterade aktier. Med beaktande av att förvärvslåneförbudets ordalydelse inte får åsidosättas ligger slutsatsen nära till hands att nyteckningslån inte kan träffas av bestämmelsen.

Konsekvenser av Skatteverkets och regeringens beslut

Givet nyteckningslånets hittills begränsade förekomst i Sverige, vore det överdrivet att tala om några chockartade negativa konsekvenser för svenska företag och svensk ekonomi vid ett förbud mot dessa. Med det sagt, kan vissa betydelsefulla slutsatser dras från diskussionen ovan förutom att Skatteverkets och regeringens ståndpunkt i frågan sannolikt inte ligger i linje med förvärvslåneförbudets ordalydelse och därmed inte heller legalitetsprincipen som särskilt bör prägla tolkningen av bestämmelsen.

Det står klart att många svenska företag, i synnerhet mindre, fortfarande befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation i kölvattnet av covid-19-pandemin, trots de statliga stödåtgärder som gjorts tillgängliga. I det här läget bör varenda åtgärd som skulle kunna underlätta för småföretagen och i längden bidra till ekonomisk tillväxt övervägas, särskilt med

tanke på att företag med färre än 50 anställda står för drygt 40 procent av all omsättning och innehar 45 procent av alla anställda i Sverige. En sådan tänkbar åtgärd är just att tillåta nyteckningslån för att på det inledningsvis beskrivna sättet underlätta investeringar i dessa. Följaktligen hade även rättspolitiska skäl kunnat anföras för att regeringen inte skulle gå på Skatteverkets linje i det aktuella ärendet. Många småföretag är för tillfället i stort behov av att anskaffa kapital för att ta sig ur deras svåra ekonomiska situation och påbörja tillväxtresor. Att regeringen genom sitt avslag då stänger dörren till nyteckningslån (i alla fall för nu), sänder olyckliga signaler till svenska företag, särskilt de mindre, och innebär ett steg i fel riktning för svensk ekonomi.

Utöver det ovan sagda kan, som många gånger tidigare, konstateras att låneförbudsreglerna lämnar mycket att önska. Reglernas bitvis bristande logik och odefinierade tillämpningsområde skapar friktion och osäkerhet i näringslivet vilket inte är önskvärt i en ekonomi som motsatsvis behöver backas upp av ett effektivt och tydligt regelverk. Låneförbudsreglerna bör därför ses över och revideras på ett sätt som sätter företagen och på längre sikt ekonomisk tillväxt i första rummet.

OSCAR BANG

jur kand. och biträdande jurist på Baker McKenzie.

CARL SVERNLÖV

advokat och partner på Baker McKenzie.

Det andra tjänstepensionsdirektivets införande i Sverige

– tillämpningen så här långt och vägen framåt

För cirka två år sedan, i december 2019, implementerades IORP 2, det andra tjänstepensionsdirektivet, i svensk lag. I denna artikel sammanfattar Henrik Persson erfarenheterna så här långt av direktivet så som det tillämpas i Sverige. Syftet med artikeln är att bidra till högre kvalitet i revisionerna av tjänstepensionsföretagen genom att identifiera frågeställningar, perspektiv och risker som revisorer bör beakta. Artikeln bör också kunna vidareförmedla värdefulla insikter till dem som är involverade i förberedelse- och implementeringsfasen av direktivet.

Text: **Henrik Persson**

december 2019 implementerades det andra tjänstepensionsdirektivet¹ (IORP 2) i svensk lag när riksdagen uppdaterade 1967 års

tryggandelag och införde 2019 års lag om tjänstepensionsföretag². Först ut att tillämpa reglerna var pensionsstiftelserna och därefter understödsföreningarna; sist ut att börja tillämpa det nya direktivet är de ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsaktiebolag (fortsatt: "livförsäkringsbolagen") som senast 1 januari 2023 har för avsikt att omvandlas till tjänstepensionsföretag³.

Artikeln syftar till att sammanfatta erfarenheterna så här långt av IORP 2, såsom det tillämpas i Sverige. IORP 2 är ett så kallat minimiharmoniseringsdirektiv där den svenska lagstiftaren har utnyttjat möjligheten att lägga till omfattande nationella regler om bland annat kapitalkrav och beräkning av försäkringstekniska avsättningar, som går långt utöver vad de flesta andra medlemsländer har valt. Denna artikel behandlar hur IORP 2 tillämpas i Sverige, alltså med samtliga de tillkommande regler som gäller för svenska företag, inklusive Finansinspektionens föreskrifter. Erfarenheterna baseras på ett flertal revisioner av pensionsstiftelser och understödsföreningar under 2019 till 2021. Dessutom har sex intervjuer genomförts med företrädare för sådana företag. Förhoppningen är att dessa erfarenheter kan bidra till högre kvalitet i revisionerna av tjänstepensionsföretagen genom att identifiera frågeställningar, perspektiv och risker som vi revisorer bör beakta. Vidare ge värdefulla insikter för dem som är involverade i livförsäkringsbolagens förberedelse- och implementeringsfas inom ramen för deras pågående, eller förestående, omvandling; vad vi som revisorer och branschen bör vara uppmärksamma på när

dess företag företar samma omvandlingsresa som understödsföreningarna gjorde 2019 och 2020, om än i betydligt större skala⁴.

För en detaljerad genomgång av de nya reglerna i den uppdaterade tryggandelagen och 2019 års lag om tjänstepensionsföretag om investeringar, kapitalkrav, försäkringstekniska avsättningar, företagsstyrning, riskhantering, egna risk- och solvesbedömningar samt upplysnings- och rapporteringskrav som gäller för pensionsstiftelser, tjänstepensionsföreningar respektive tjänstepensionsbolag vill jag hänvisa till min artikel i fördjupningsbilaga 2 i *Balans* nr 4 2020⁵. I den artikeln beskrevs reglerna i termer av tre pelare, en kategorisering som används även här. Dessutom behandlade jag i den två övergripande principer – aktsamhetsprincipen och proportionalitetsprincipen – som genomsyrar hela regelverket.

Denna artikel börjar med en systematisk, beskrivande genomgång, pelare för pelare, av erfarenheterna och insikterna från pensionsstiftelsernas tillämpning av IORP 2 från och med 15 december 2019 ("första vågen"), därefter från understödsföreningarnas tillämpning från och med 1 januari 2021 ("andra vågen") när de omvandlats till tjänstepensionsföreningar. Slutligen analyseras i vilken utsträckning och på vilket sätt erfarenheterna kan ha bäring på livförsäkringsbolagens tillämpning senast från och med 1 januari 2023 ("tredje vågen")⁶. Den sista delen är mer av föreskrivande och rekommenderande karaktär, än beskrivande.

Den första vågen: pensionsstiftelserna

Som ett led i revisionerna av pensionsstiftelser sedan reglerna trädde ikraft utvärderade revisorerna styrelsernas säkerställande av att de IORP 2-relaterade reglerna hade börjat tillämpas på rätt sätt och i tid – i allt väsentligt. Generellt kunde konstateras att stiftelserna hade gjort en rejäl ansträngning med att komma i mål inom utsatt tid, eller strax därefter. Med enstaka undantag lyckades nästan alla; i några fall återstod att inlemma kontrollfunktionerna i

”Vad som utmärker pensionsstiftelsernas verksamhet, och som får bäring på tillämpningen av det andra tjänstepensionsdirektivet, såsom det implementerats i Sverige, är att de inte får ställa ut några pensionsutfästelser.”

organisationen och att säkerställa att de har lämplig inriktning och omfattning på sitt arbete med styrning och kontroll. Flera stiftelser släpade dock med att upprätta den föreskrivna egna riskbedömningen, och i några fall hade styrelsen inte formellt utvärderat den utlagda verksamheten eller lämnat de upplysningar på webbplats som krävs.

Pelare I – Investeringar

Vad som utmärker pensionsstiftelsernas verksamhet, och som får bäring på tillämpningen av det andra tjänstepensionsdirektivet, såsom det implementerats i Sverige, är att de inte får ställa ut några pensionsutfästelser. Av detta följer att inga solvens- eller kapitalkrav åläggs stiftelserna under IORP 2. Däremot har stiftelsernas styrelser att upprätta placeringsriktlinjer, som ska ge uttryck för dess placeringsstrategi, tillåtna tillgångsslag och tillgångsallokering samt avkastningsmål. Styrelserna har också att tillämpa den aktsamhetsprincip som implementerats i tryggandelagen via tjänstepensionsdirektivet. Inom pelare I är det framför allt tre områden där pensionsstiftelserna har nya krav och förväntningar att förhålla sig till:

1. Avkastningskravet

Erfarenheten är att pensionsstiftelsernas avkastningskrav på sina investeringar formuleras utifrån en analys av karaktären och värdet på det pensionsåtagande som tryggas, oftast beräknat utifrån svenska tryggandegrunder eller, i undantagsfall, utifrån IAS 19-antaganden och metodik. I praktiken samtliga stiftelser uttrycker avkastningskravet som en fast procentsats, ett avkastningsnitt över tre – fem år och som att det ska täcka inflationen, vilket brukar vara 3,0 – 4,0 procent i nominella termer. Någon enstaka stiftelse uttrycker kravet som en realräntekurva. Erfarenheten är vidare att de flesta arbetsgivare som tryggar pensioner i stiftelser arbetar utifrån målkonsolideringar, uttryckta som intervall, vilka i sin tur styr stiftelsens riskaptit. Avkastningskraven fastställs som regel utifrån de garanterade och villkorade förmånerna i pensionsutfästelserna.

2. Placeringsriktlinjerna och den faktiska allokeringen

Pensionsstiftelserna har inte förändrat sin riskaptit eller faktiska allokeringar på grund av det nya regelverket i någon betydande omfattning, men placeringsriktlinjerna har behövt kompletteras i flera avseenden för att tydliggöra efterlevnaden av kraven i Finansinspektionens föreskrifter⁷ om en beskrivning av placeringsstrategin i termer av tillåtna tillgångar och exponeringar, avkastningsmål, hur dessa mål ska uppfylla samt hur stiftelsen, i förekommande fall, beaktar miljöfaktorer, sociala faktorer och företagsstyrningsfaktorer.

3. Tillämpning av aktsamhetsprincipen

Inom ramen för aktsamhetsprincipen⁸ har frågan om hur placeringstillgångarna förhåller sig till pensionsskulden aktualiserats i revisionerna. Det vill säga, hur stiftelsens placeringstillgångar bör vara sammansatta med avseende på deras likviditet och de finansiella riskexponeringar som de medför, med hänsyn till profilen i pensionsåtagandena som tryggas. Profilen är ett uttryck för hur pensionsåtagandenas förväntade kassaflöden fördelar sig på nyintjänning av pensionsförmåner och pensionsinbetalningar, förekomst av redan intjänade förmåner (fribrev) och utbetalningar av pensioner och andra förmåner. Många stiftelser tryggar åtaganden som är starkt viktade mot utbetalningsfasen, medan allt mindre premier betalas in; detta bör avspeglade sig i placeringstillgångarnas likviditet och duration. Endast i undantagsfall vid revisioner har enstaka placeringar identifierats som problematiska mot bakgrund av aktsamhetsprincipen, som olämpliga risk- och motpartskoncentrationer mot enskilda emittenter med svagt kreditbetyg, eller som bristande likviditet i finansiella instrument i förhållande till kassaflödesprofilen på pensionsåtagandet som tillgångarna tryggar.

Pelare II – Företagsstyrning och egen riskbedömning

Reglerna om företagsstyrning och riskhantering

skärptes ganska markant för pensionsstiftelserna, med krav på två kontrollfunktioner, upprättande av en egen riskbedömning och utförligare och mer långtgående regler för utläggning av verksamhet och hantering av intressekonflikter. Erfarenheten ger dock vid handen att stiftelsernas verksamhet endast har påverkats i begränsad utsträckning, förutom inrättandet av kontrollfunktionerna, men den har formaliserats och dokumenterats i högre grad. Flera tillkommande styrdokument har också behövt upprättas, såsom beredskapsplaner, ersättningspolicyer och riktlinjer för uppdragsavtal. Inom pelare 2 är det i framförallt inom fyra områden som pensionsstiftelserna har påverkats av det nya regelverket:

1. Kontrollfunktionernas arbete – Internrevisionen och Riskhanteringsfunktionen

De både föreskrivna kontrollfunktionerna uppfattades inför ikraftträdandet av IORP 2-reglerna överlag av styrelserna som ganska överflödiga i stiftelsernas företagsstyrnings- och riskhanteringssystem, och styrelserna har ibland nedprioriterat dessa funktioners insatser med hänvisning till proportionalitetsprincipen⁹. Dock brukar styrelserna fastställa årsplaner för funktionernas arbete, eftersom sådana årsplaner är enklast att följa upp och utvärdera ifrån. Utmaningen har varit att hitta en rimlig omfattning och inriktning på funktionernas arbete; det kan nämnas att vi som revisorer har lämnat förslag på att funktionerna ska granska identifiering och hantering av intressekonflikter, lämplighet i utformning av styrdokument och intern kontroll och styrning, efterlevnad av GDPR-regelverket, förberedelse inför tillämpning av de två nya hållbarhetsförordningarna och om samtliga upplysningar lämnas i årsredovisning och på webbplats.

Internrevisionen brukar endast göra en eller två insatser per år av begränsad natur (20 – 40 timmar, beroende på stiftelsens storlek), med återkoppling till styrelsen på årsbasis. För riskhanteringsfunktionen handlar det framförallt om att säkerställa att dess arbete inte överlappar något annat riskarbete i "första linjen" och att arbetet täcker mer än bara finansiella risker och efterlevnad av limiter. Särskilt svårt är att hitta lämpliga sätt att uttrycka och följa upp hållbarhetsrisker. Riskhanteringsfunktionen brukar återskoppla till styrelsen månatligen eller kvartalsvis beroende på stiftelsens storlek och riskexponeringar.

2. Den egna riskbedömningen

De nya reglerna ställer krav på att pensionsstiftelser ska genomföra och dokumentera en egen riskbedömning¹⁰ avseende de risker som verksamheten är utsatt för på kort och lång sikt.

Bedömningen ska styrelsen beakta när den fattar strategiska beslut. I mindre stiftelser är fokus ofta på ett antal finansiella risker (såsom marknads-, likviditets-, motparts- och kreditrisker) och operationella risker (till exempel personal-, lokal-, leverantörs-, IT- och bedrägeririsker) utan att dessa direkt kvantifieras. De enklaste riskbedömningarna har endast omfattat – för varje identifierad risk – en kort riskbeskrivning, ett antaget stressat scenario, en beskrivning av hur risken ska hanteras, en bedömning om potentiell påverkan (hög, medium eller låg) samt sannolikheten för att scenariot inträffar. I större stiftelser brukar också andra risker, såsom förvaltarrisker, risken för intressekonflikter, icke-kvantifierbara risker och hållbarhetsrisker, beaktas. Dessutom simuleras framtida riskexponeringar utifrån fastställd placeringsstrategi. De mest ambitiösa styrelserna har använt EIOPAs *Riktlinjer för stresstester EIOPA BoS 19/157* på frivillig basis för att utvärdera de monetära effekterna av svåra påfrestningar på ett stort antal kombinerade riskexponeringar. Erfarenheten är att riskhanteringsfunktionen brukar ta ansvar för att upprätta den egna riskbedömningen och föredra den för styrelsen.

3. Utlagd verksamhet

Nästan alla stiftelser, utom de allra största, har lagt ut betydande delar av sin verksamhet till externa leverantörer, eller till ett till arbetsgivaren nära anknutet företag. Flera avtal med dessa leverantörer har fått skrivas om och förtydligas med avseende på omfattning och inriktning, servicenivåer och ersättningar samt på hur de ska utvärderas och följas upp. Många stiftelser har inte hunnit utvärdera den utlagda verksamheten för ett helt år (2020) än eller tillämpa processerna och rutinerna för hur leverantörer ska väljas och vad de har att säkerställa¹¹. Normalt brukar någon av de två kontrollfunktionerna, oftast riskhanteringsfunktionen, följa upp efterlevnad av och ändamålsenlighet i uppdragsavtalen och föredra uppföljningen för styrelsen.

4. Hantering av intressekonflikter

Hantering av intressekonflikter har fått ett större utrymme i det nya regelverket, eftersom pensionsstiftelser ofta lägger ut förvaltnings-, rådgivnings- och investeringsverksamheter till andra företag som är nära anknutna till arbetsgivaren. Vid införandet av IORP 2 förtydligades reglerna på detta område¹², som övergripande handlar om att ersättningar som utgår för sådana uppdrag ska vara förenliga med stiftelsens affärs- och riskhanteringsstrategi, riskprofil, avkastningsmål,

tillämpning av riskhantering samt långsiktiga intressen och resultat för stiftelsen som helhet. Erfarenheten från tillämpningen av detta är att:

- Man bör utgå ifrån en analys om hur potentiella intressekonflikter skulle kunna uppstå mellan stiftelsen och leverantörerna (olika praktiska scenarier). Det handlar framförallt om utformningen av ersättningar till leverantörerna och om de har andra uppdrag eller åtaganden, vars intressen skulle kunna stå i strid med stiftelsens.
- Det finns ofta en klausul inskriven i leverantörsavtalet om att leverantören ska vidta alla åtgärder för att undvika intressekonflikter och ha rutiner på plats att hantera sådana. Styrelsen bör därför diskutera igenom olika tynsituationer där sådana skulle kunna uppstå, så att de lätt fångas upp om de skulle inträffa.
- En annan fråga rör ersättningar från tredje part till leverantören som skulle kunna skapa en intressekonflikt. Ett typexempel är om rådgivarna som anlitas får ersättningar från emittenter av värdepapper som rådgivarna sedan rekommenderar stiftelsen att köpa.
- Om förekomst av rörliga ersättningsmodeller till leverantörerna, enskilda rådgivare som anlitas eller andra omständigheter (till exempel avkastningsmål) kan medföra incitament för dem att lämna råd som inte ligger i stiftelsens och de ersättningsberättigades bästa intresse, beaktande stiftelsens riskprofil, likviditetsbehov, avkastningsmål, exponering mot enskilda motparter eller riskhanteringsstrategi i övrigt.
- Möjlighet till avrop av tilläggstjänster från leverantörerna (utöver rådgivningsuppdraget) skulle också kunna skapa intressekonflikter.
- Om någon styrelseledamot i stiftelsen kan utöva otillbörligt inflytande över leverantörerna och de råd som de lämnar kan det medföra intressekonflikter.
- Ej marknadsmässiga ersättningar till leverantörerna kan skapa intressekonflikter, i form av incitament att inte utföra tjänsten på ett sätt som bäst tillvaratar de långsiktiga intressena för de personer vars pensionsförmåner pensionsstiftelsen tryggar.

Pelare III – Informationskrav

För pensionsstiftelser innebar IORP 2 endast ett fåtal tillkommande krav om upplysningar på sin webbplats; andra upplysningar som tjänstepensionsinstitut ska lämna till presumtiva medlemmar, medlemmar och förmånstagare (till exempel pensionsbesked), har inte ansetts vara tillämpliga på pensionsstiftelser¹³.

1. Upplysningar på webbplats

De flesta stiftelser lämnar den information som alltid ska finnas tillgänglig på webbplatsen (och uppdateras löpande, efter behov)¹⁴. Dessutom upplyser de på webbplatsen om att de som omfattas av pensionsplanerna som tryggas i stiftelsen (alltså nuvarande och tidigare anställda) och andra förmånstagare (efterlevande familjemedlemmar till de anställda, med flera) kan begära ytterligare dokument och var de finns tillgängliga.

Sammanfattning stiftelsernas fortsatta utmaningar efter första vågen

Stiftelsernas utmaning, nu när det nya regelverket har implementerats, är att få så stor utväxling av det som möjligt, framförallt genom:

- mer välgrundade beslutsunderlag baserat på den egna riskbedömningen,
- en effektivare och mer optimerad kapitalförvaltning (och därmed i förlängningen en högre avkastning till destinarerarna) och
- att utnyttja kontrollfunktionernas arbete till att stärka den intern kontrollen.

Identifieringen och hanteringen av intressekonflikter förblir inneboende frågeställningar att hantera och bör behandlas åtminstone årligen av styrelsen. Vidare bör styrelsens och revisorernas samarbete inom ramen för den lagstadgade revisionen kunna identifiera utrymmen för mervärde på flera områden:

- Tillämpningen av aktsamhetsprincipen i termer av kvalitativa utvärderingskriterier.
- Tydligheten, användbarheten och lämpligheten i avkastningskrav och i utformningen av placeringsriktlinjer utifrån pensionsåtagandenas karaktär.
- Lämpligheten i avkastningskrav och placeringsriktlinjer utifrån ett styrningsperspektiv.
- Vilka områden kontrollfunktionerna bör inrikta sitt arbete på.
- Tillämpningen av proportionalitetsprincipen inom pelare II; om delarna inom företagsstyrning och riskhantering är lämpligt avvägda i relation till stiftelsens storlek och komplexiteten i dess finansiella instrument.
- Vad som utvecklats till branschpraxis för pensionsstiftelser.

Den andra vågen: understödsföreningarnas omvandling till tjänstepensionsföreningar

Antalet understödsföreningar i Sverige var begränsat och det var i slutändan ganska få som

”IORP 2-direktivet är principbaserat, men innehåller uttryckliga krav på aktsamhet i såväl investeringsverksamheten som vid beräkning av försäkringstekniska avsättningar.”

omvandlades till tjänstepensionsföreningar enligt lagen om tjänstepensionsföretag¹⁵. Alla tillämpade förvisso samma tidigare regelverk men det var stor spridning på deras verksamhet och karaktär, i flera avseenden, vilket också påverkade deras förberedelse- och implementeringsresa:

- De bedrev sin verksamhet enligt olika affärsmodeller; en del var slutna verksamheter (som bara vände sig till vissa fördefinierade bransch- och yrkeskategorier) som förvaltade bestånd under avveckling, andra var slutna verksamheter men som fortfarande växte organiskt, medan ytterligare andra var ”öppna”.
- De var av väsentligt olika storlek i termer av förvaldade medel; några små föreningar upphörde med verksamheten i stället för att omvandlas, eftersom de bedömde att det skulle bli för dyrt att tillämpa det nya regelverket som tjänstepensionsförening.
- De hade olika grad av utlagd verksamhet; några hade lagt ut i praktiken hela kapitalförvaltningen och försäkringsadministrationen, medan andra lagt ut endast enstaka, mindre funktioner.
- De hade olika grad av tillgång på egna resurser som hade IORP 2-kompetens.
- Flera föreningar behövde göra betydande satsningar på IT-system och datalager, medan andra redan hade sådana strukturer på plats.
- Vissa föreningar hade portföljer med icke-tjänstepensionsavtal i en större utsträckning än vad som är tillåtet enligt den nya lagen¹⁶.
- Den finansiella styrkan, uttryckt i termer av solvens och konsolidering, skiljde sig åt, vilket påverkade investeringsutrymmet, möjligheten till riskexponeringar och känsligheten för kapitalkravens utformning.
- Ett fåtal hade, via sina dotterföretag, tidigare erfarenhet ifrån att ha tillämpat Solvens 2-regelverket¹⁷, vilket innebar att de hade användbar infrastruktur som i många avseenden kunde överföras på en tillämpning av IORP 2-regelverket¹⁸.

Under förberedelse- och implementeringsarbetet

hade understödsföreningarna störst fokus på att få uppdaterade styrdokument och infrastruktur för den nya rapporteringen på plats. Överlag kan konstateras att det nya regelverket är betydligt mer utförligt och komplext än det tidigare, särskilt kring beräkningarna av det riskkänsliga kapitalkravet (RKK), vilket också reflekteras i en avsevärt mer omfattande och detaljerad tillsynsrapportering¹⁹.

Det tidigare tillsynsverktyget uppfattades av branschen fungera väl och vara ett lämpligt kalibrerat system, som visade sig vara ändamålsenligt utformat även under mycket stressade ekonomiska förhållanden. Därför bedömde branschen det vara rimligt att kapitalkraven under IORP 2 slutligen kom att kalibreras till ungefär samma nivå i det tidigare regelverket i termer av kapitalkrav. Inga understödsföreningar behövde veterligen kapitaliseras upp på grund av omvandlingen till tjänstepensionsföreningar.

Pelare I – investeringsverksamhet, kapitalkrav och försäkringstekniska avsättningar

IORP 2-direktivet är principbaserat, men innehåller uttryckliga krav på aktsamhet i såväl investeringsverksamheten som vid beräkning av försäkringstekniska avsättningar. Därtill har lagstiftaren i Sverige och Finansinspektionen utformat specifika kapital- och solvenskrav för tjänstepensionsinstituten och närmare detaljer om redovisning och värdering av placeringstillgångar och försäkringstekniska avsättningar²⁰. Vidare har lagstiftaren ålagt tjänstepensionsföretag ett riskkänsligt kapitalkrav, som baseras på deras försäkringsrisker, finansiella risker och operativa risker; ju högre exponeringar för dessa risker, desto högre riskkänsligt kapitalkrav.

1. Investeringsverksamheten och kapitalkrav

Efter föreningarnas omvandling till tjänstepensionsföreningar är de ålagda ett riskkänsligt kapitalkrav och principbaserade regler för investeringar. Själva kapitalkravets utformning i sig innebar inte några stora förändringar i termer av hur investeringsverksamheten bedrivs, vilka

investeringsbeslut som fattas eller hur styrdokumenten utformas. Däremot beaktar föreningarna numera mera explicit vilka kapitalkrav som investeringsbesluten medför. Det är värt att notera att kapitalkraven för infrastrukturinvesteringar inte slutligen utformades förrän sommaren 2021, vilket försvårade planeringen av sådana investeringar.

Erfarenheten av tjänstepensionsföreningarnas tillämpning av kapitalkravsreglerna så här långt kan sammanfattas i följande punkter:

- Beräkningen av det riskkänsliga kapitalkravet, som görs från riskmodulnivå, beaktande förekommande riskkorrelationer och justeringsposter, upp till ett totalt krav på företagsnivå, är mycket komplex och bygger på en mängd avancerade matematiska beräkningsformler, som flätas ihop till en helhet. Därför fanns ett behov av omfattande beräkningskompetens och resurser, både inom försäkringsverksamheten och kapitalförvaltningen och att dessa verksamheter samarbetar med varandra avseende underlag och beräkningar.
- Det är centralt att i detalj förstå hur det riskkänsliga kapitalkravet är konstruerat, dynamiken i dess samverkande delar, både på riskmodulnivå och som helhet, vilka riskexponeringar som driver det och hur kravet påverkas av förändringar i exponeringarna. Föreningarna strävar efter att använda de kvantifierade riskexponeringarna som underlag för att bedöma riskkapitalbehov och som beslutsunderlag i övrigt.
- Regelverket förutsätter ett systemstöd som kan simulera vad effekten av investeringar blir (på grund av de finansiella riskexponeringar som de medför) utifrån kapitalkravens utformning, särskilt för mer illikvida innehav som infrastrukturinvesteringar. Till exempel medför exponeringar för försäkringsrisker med lång duration i utgångsläget en stor utväxling på det riskkänsliga kapitalkravet, vilket kan behöva matchas med räntebärande, långfristiga instrument vars finansiella riskexponeringar dämpar den totala effekten på det riskkänsliga kapitalkravet.
- Kapitalkravets utformning medförde också att föreningarnas interna begränsningsregler och processer har behövt formuleras om. Måtten och styrverktygen i hanteringen av skillnader mellan tillgångarnas och skuldens duration, *Asset Liability Management*, som är central i all tjänstepensionsverksamhet, har måst kalibreras om utifrån de nya förutsättningarna.
- Konsolideringsreglerna för beräkning av kapitalkravet för en koncern för vilken ett

tjänstepensionsföretag är moderföretag, särskilt när dotterbolagen tillämpar Solvens 2, upplevdes som mycket svårtillgängliga.

2. Aktsamhetsprincipen

Aktsamhetsprincipen var förvisso en del av tidigare regelverket också, om än mer implicit och mindre utförligt uttryckt. Under IORP 2, med ett mer uttalat krav på aktsamhet, ställs dock principen på sin spets varje gång investeringar görs i onoterade innehav. Generellt sett medförde införandet av det riskkänsliga kapitalkravet och en mer uttrycklig aktsamhetsprincip inte några omedelbara förändringar i kapitalförvaltningen; föreningarna arbetade på samma sätt som tidigare och investerade i samma instrument. Eventuella ändringar i investeringsverksamheten var snarare knutet till hållbarhetssträvanden och andra hänsynstagen. I vilken utsträckning kapitalförvaltningen påverkades vid en tillämpning av det riskkänsliga kapitalkravet berodde dessutom på hur pass stark föreningens balansräkning var i termer av solvens- och konsolideringsgrad, eftersom det påverkade möjligheten att exponera sig för försäkrings- och investeringsrisker.

3. Försäkringstekniska avsättningar

Föreningarna lade ett stort arbete på att uppdatera sina försäkringstekniska riktlinjer och beräkningsunderlag. En viktig skillnad var att beslutsrätt flyttades från fullmäktige till styrelsen, framförallt genom att försäkringstekniska grunder togs ut ur stadgarna och lades i separata styrdokument, som försäkringstekniska riktlinjer och beräkningsunderlag, vilket väsentligt underlättade styrningen av verksamheten.

Vidare behövde föreningarna se över hur antagandena om driftskostnader och avkastningsskatt, som gjordes i form av belastningar på diskonteringsräntekurvan, formulerades enligt de uppdaterade styrdokumenten. Detsamma gällde de mer uttryckliga kraven på att beakta avtalsenliga optioner i reservsättningen, till exempel i form av explicita antaganden om fribrevsläggning, vilket inte alla föreningar gjorde tidigare²¹.

Pelare II – Verksamhetskrav samt egen risk- och solvensbedömning

IORP 2 ställer något större krav på hur föreningarna organiserar, styr och kontrollerar sin verksamhet i termer av intern kontroll, styrning och utlagd verksamhet jämfört med tidigare regelverk, dock med beaktande av proportionalitetsprincipen²². Därtill åläggs föreningarna också ett uttryckligt krav på att

bedöma sitt totala solvensbehov utifrån sin specifika riskprofil, risktolerans och affärsstrategi. Föreningarna var som regel väl rustade inför omvandlingen med en gedigen grund att bygga en IORP 2-fähig företags- och riskhanteringsorganisation, men processer och rutiner för beräkning av kapitalkraven på modulnivå behövde utvecklas. Vissa föreningar som hade en ålderstigen, brokig uppsättning av styrdokument behövde satsa betydande medel för att anpassa dem till det nya regelverket. För flera föreningar var detta en mycket omfattande och grannliga uppgift på grund av regelverkets detaljrikedom.

1. Organiseringen av verksamheten

Nästan alla föreningarnas organisationer behövde kompletteras med en oberoende aktuariefunktion som samordnar och ansvarar för kvaliteten i de försäkringstekniska beräkningarna. En annan skillnad var att finansiella risker, försäkringsrisker och operativa risker får en avsevärt större betydelse på grund av kapitalkravets utformning i det nya regelverket. Därför beslutade flera föreningar att förstärka den oberoende riskhanteringsfunktionen, eftersom kraven på att identifiera, mäta, hantera och bevaka nämnda risker är högre än tidigare.

Både föreningar som har lagt ut verksamhet i hög utsträckning och de som knappt har lagt ut någon verksamhet alls, har haft att beakta utläggningen i sitt förberedelse- och implementeringsarbete. De som har lagt ut verksamhet i stor utsträckning (till exempel både försäkringsadministrationen, kapitalförvaltningen och kontrollfunktionerna) var ofrånkomligen mer beroende av konsulter. Å andra sidan innebär det en större frihet att knyta specialister till sig och skräddarsy förberedelse- och implementeringsarbetet utifrån föreningens egna förutsättningar, vilket man kanske inte skulle haft samma möjlighet till med enbart egna resurser. Att förlita sig på konsulter ställer dock höga krav på beställarkompetens, involvering, uppföljning och kontroll igenom hela processen. Andra föreningar, som knappt hade lagt ut någon verksamhet, ställdes istället inför utmaningar med att den egna personalen skulle hantera förberedelse- och implementeringsarbetet vid sidan av det ordinarie arbetet under en längre period.

Leverantörerna behövde också vara tillräckligt införstådda med det riskkänsliga kapitalkravet, som i regel var nytt för dem också. Det handlade till exempel om det riskkänsliga kapitalkravets utformning i detalj, så att de kunde anpassa sin verksamhet och rapportering till ett helt nytt format. En annan utmaning var att samordna

leverantörerna och den egna organisationen för att tillsammans kunna producera kvalitetssäkrade rapporter.

2. Den egna risk- och solvensbedömningen

Den egna risk- och solvensbedömningen är en helt ny process och rapportering för föreningarna, men de flesta hade sedan tidigare något motsvarande i enklare tappning, eller i alla fall ett embryo till det, på plats, som dock behövde formaliseras och dokumenteras utförligare. Styrelsernas fokus under förberedelse- och implementeringsfasen avseende den egna risk- och solvensbedömningen var på utbildning, process och utformning av lämpliga stressade scenarier för att bedöma föreningarnas framtida kapitalbehov. För att få bäst utväxling av den egna risk- och solvensbedömningen var erfarenheten att:

- Styrelsen måste vara engagerad och involverad i processen och rapportskrivandet för att säkerställa att den blir så relevant och ändamålsenlig som möjligt i beslutsfattandet.
- Styrelsen erhöll redan tidigare väldigt mycket information så det var viktigt att man undviker dubbelarbete, och att onödigt mycket dokumentation skapas.
- Det var viktigt att de scenarier som används är så relevanta och välkalibrerade som möjligt utifrån den specifika verksamheten och att bedömningen verkligen används i praktiken för överväganden och som beslutsunderlag.

3. Verksamhetens IT-stöd

I praktiken samtliga föreningar har behövt anlita konsulter för att utveckla IT-funktionalitet och kapacitet för att samla, bearbeta och lagra data så att regelverkets krav på hantering av finansiella risker och försäkringsrisker och den kvantitativa rapporteringen efterlevs. Sådana större IT-projekt innebär alltid risker att utvecklingsarbetet inte kan färdigställas utifrån kravställningen så att det till fullo stöder en tillämpning av det nya regelverket. Därför krävdes ett noggrant förberedelsearbete med en robust behovsanalys och säkerställande av resurser och kompetens.

4. Tillämpning av proportionalitetsprincipen

I sammanhanget kan också nämnas att proportionalitetsprincipen visade sig svår för föreningarna att tillämpa vid utformningen av de olika delarna i risk- och företagsstyrningssystemen, på grund av de många kraven som gäller även för mindre och medelstora tjänstepensionsföretag.

Pelare III – Rapporterings- och informationskrav

Den kvalitativa och kvantitativa rapporteringens format och innehåll var helt nytt och betydligt mer omfattande²³, vilket för många föreningar innebar att en ny struktur för tillsynsrapportering, med stöd av ett datalager, behövde utvecklas.

1. Tillsynsrapportering

En oväntad utmaning, som visade sig när regelverket väl var på plats, var att systemlösningen för den kvantitativa rapporteringen ("Fidac")²⁴ inte var klar att tas i bruk vid första rapporteringstillfället (Q1 2021). Det orsakade avsevärda praktiska svårigheter för föreningarna som därför fick använda alternativa verktyg för detta ändamål. Det är värt att notera att taxonomin i balansräkningar för den nationella rapporteringen inte överensstämmer med den i EIOPA-rapporteringen. Hanteringen av olika taxonomier förutsätter en hög grad av riskkontroll och att man kan "mappa" de olika kodade balansräkningarna till varandra. Slutligen måste det finnas robusta och effektiva kontroller för att indata till rapporteringen ska bli rätt.

En viktig erfarenhet var att föreningarna inte underskattar behovet av en helhetsförståelse för regelverkets utformning och analytisk kapacitet för att säkerställa att den kvantitativa rapporteringen är internt konsistent, komplett, vederhäftig och i övrigt rimlig.

2. Informationskraven

Det nya regelverket innebär att omfattande och detaljerad information i ett delvis nytt format behöver tas fram och lämnas till försäkrings- och förmånstagarna samt arbetsgivarna. Det var ett betydande arbete med att kunna ta fram årsbesked, inklusive till nya personer som kanske inte fått någon information tidigare från föreningarna. Ingen av föreningarna har emellertid fått mer än enstaka frågor från försäkrings- eller förmånstagare om detta. Alla föreningar sjösatte särskilda, ganska omfattande, delprojekt för att säkerställa att de skärpta reglerna om informationslämnande efterlevdes.

Sammanfattning av erfarenheterna från andra vågen

Den stora spridningen i karaktär, affärsmodeller och storlek hos understödsföreningarna bestod efter deras omvandling till tjänstepensionsföreningar, men deras verksamheter har blivit väsentligt mer detaljreglerad och formaliserad och har behövt förstärkas i ett antal avseenden, såsom kontrollfunktioner, IT-stöd och datalager och rapporteringsstrukturer. Även om rapporteringskraven är betydligt mer

betungande upplevs regelverket överlag som rimligt utformat och lämpligt kalibrerat; en skäligen avvägning mellan möjligheter till avkastning för föreningarna och ett robust försäkrings- och förmånstagskydd. Föreningarna bedöms generellt ha haft företagsstyrnings- och riskhanteringsmodeller som låg nära IORP 2-regelverkets krav.

Den tredje vågen – Livförsäkringsbolagens omvandling till tjänstepensionsbolag

Många livförsäkringsbolag som bedriver tjänstepensionsverksamhet och som står inför "den tredje vågen", håller nu på att formulera sina ansökningar till Finansinspektionen för att få omvandlas och är i en förberedelse- och implementeringsfas. Diskussioner med Finansinspektionen om den slutliga utformningen i regelverket bör nu vara avklarade, även om några detaljer fortfarande är föremål för ändringar. Det rör bland annat kapitalkravets utformning på specifika punkter, till exempel om man ska fortsätta med EIOPA-rapporteringen för tjänstepensionsföretag. Livförsäkringsbolag med blandad verksamhet kommer förvisso att slippa "dubbla" balansräkningar²⁵ och kommer kunna fokusera på ett regelverk som är särskilt utformat för tjänstepensionsverksamhet.

Inför livförsäkringsbolagens förstagångs-tillämpning under 2021 och framåt

Överlag är det sannolikt en utmaning att under en relativt begränsad period sätta sig in i det nya regelverket, särskilt med avseende på detaljeringsgraden i riskkapitalkravet för finansiella risker och försäkringsrisker. De större livförsäkringsbolagen bör dock ha större interna resurser än föreningarna och eventuellt en Solvens 2-struktur att bygga sitt IORP 2-omvandlingsarbete på. Nedan sammanfattas de erfarenheter från understödsföreningarnas omvandling till tjänstepensionsföreningar som har bäring även på livförsäkringsbolagen, när de gör samma resa, till tjänstepensionsbolag. Förhoppningsvis kan anställda och konsulter på livförsäkringsbolagen som är involverade i omvandlingsprojekten beakta föreningarnas erfarenheter ovan i sitt arbete och revisorerna beakta dem i revisionen av styrelsens och ledningens förvaltning under förberedelse- och implementeringsfasen.

Pelare I – Kapitalkrav, investeringar och försäkringstekniska avsättningar

Avseende kraven i den första pelaren bör styrelse, företagsledning och projektledning säkerställa att organisationen är rustad för att hantera betydligt mer omfattande och detaljerade krav på hantering av både dess tillgångar och skulder, specifikt så att:

”Påverkan på de ålagda kapitalkraven bör alltid beaktas i investeringsbesluten.”

- Organisationen har tillräcklig förståelse för hur det riskkänsliga kapitalkravet är utformat – på detaljnivå – och att det finns sofistikerad simuleringsskapacitet. Påverkan på de ålagda kapitalkraven bör alltid beaktas i investeringsbesluten.
- Den besitter tillräcklig beräkningskompetens och resurser och har samarbetsformer mellan berörda verksamheter inom företaget för att utforma effektiva och säkra processer.
- Försäkringstekniska riktlinjer och beräkningsunderlag uppdateras med avseende på framtagande av diskonteringsräntekurvor och att i dem beaktas samtliga förekommande garantier och optioner (till exempel att beräkningen av försäkringstekniska avsättningar omfattar ett antagande om fribrevsläggning).
- Det finns tydligt formulerade avkastningskrav utifrån det åtagande som ska tryggas med avseende på duration och nivån på villkorade och garanterade förmåner, för att utforma lämpliga investeringsmål och riskstrategi. Kvalitativa kriterier för utvärdering av efterlevnad av aktsamhetsprincipen bör formuleras.
- De företag som har en svag balansräkning har säkerställt att kapitalbasen är tillräcklig under det nya regelverket och att finansieringen i övrigt är tryggad, så att det finns ett tillfredsställande riskutrymme att utnyttja i förhållande till avkastningsmålen.
- De livförsäkringsbolag som har portföljer med privata försäkringar och kapitalförsäkringar i mer än ringa utsträckning har god framförhållning med avseende på beståndsöverlåtelse. Svårigheten att hitta lämpliga köpare till sådana bestånd utan lång tidsutdräkt, och att avyttra dem på ett ekonomiskt försvarbart sätt, bör inte underskattas.
- Styrelse och ledning i livförsäkringsbolag som är moderbolag utarbetar processer och rutiner för att beräkna konsoliderade kapitalkrav och kapitalbaser.

Pelare II – Företags- och riskhantering samt egen risk- och solvensbedömning

I den andra pelaren handlar det om att säkerställa att organisation utvecklas till en nivå som lever upp till kraven på styrning och kontroll i följande avseenden:

- Förberedelse- och implementeringsarbetet behöver beakta graden av utläggning av verksamheten och hur den ordinarie verksamheten ska bedrivas tills arbetet är klart. Detta arbete inkluderar att involvera berörda leverantörer i god tid, att säkerställa tillräckligheten i deras förståelse för regelverket och att kommunicera förväntningar och krav på leveranser. Samarbetsformerna mellan leverantörer och den egna personalen behöver ses över utifrån det nya regelverkets krav.
- Riskhanterings- och aktuariekompetensen kan behöva förstärkas.
- Livförsäkringsbolag med komplexa och ålderstigna system kan få icke obetydliga problem med att generera rätt data, i rätt format och i rätt tid utifrån de nya rapporteringskraven. Utvecklingsbehovet av sådana system är sannolikt betydande och behöver analyseras och hanteras i god tid.
- Kapitalbehovsbedömningarna i den egna risk- och solvensbedömningen måste anpassas till livförsäkringsbolagens specifika riskexponeringar, modeller och riskapitet. Dessutom måste bedömningen innehålla en analys över hur den förhåller sig till den generella riskkänsliga modellen samt icke-kvantifierbara risker (strategiska risker och ryktesrisker). Slutligen behöver man säkerställa att scenarierna och påfrestningarna i den egna risk- och solvensbedömningen är tillräckligt stränga och att de är i linje med affärsmodellen och årsplaner.
- Hur processen och rapporteringen för den egna risk- och solvensbedömningen kan skapa mest mervärde till organisationen i form av beslutsunderlag behöver utvärderas och det behöver säkerställas att rapporteringen inte överlappar annan intern rapportering.

”Sammanfattningsvis kan konstateras att IORP 2-direktivet, med de betydande tillägg som beslutades vid implementeringen i Sverige, är synnerligen omfattande, tekniskt och detaljerat.”

Pelare III – Rapporterings- och informationskrav

Mot bakgrund av de annorlunda utformade rapporterings- och informationskraven som introducerades med IORP 2 bör fokus vara på att:

- Utforma strukturer för samordning av kapitalkravsberäkningar och kvantitativ rapportering, i form av tvärfunktionella samarbetsformer, beaktande eventuella leverantörer som används.
- Säkerställa tillräcklighet och ändamålsenlighet i datalagrings-, bearbetnings- och hanteringskapacitet.
- Säkerställa tillräcklig rapporteringskapaciteten och utforma robusta rapporteringsrutiner.
- Säkerställa tillräckliga resurser avseende förståelse för regelverkets detaljer, analytisk förmåga och riskkontroll av den kvantitativa rapporteringen.
- Själsätta ett projekt för att säkerställa att alla informationskrav kan uppfyllas.
- Ha god framförhållning i kommunikationen med försäkrings- och förmånstagare för att undvika förvirring.

Övrigt

Det bör också nämnas att det finns ett antal viktiga, men subtila, skillnader mellan reglerna i försäkringsrörelselagen och lagen om tjänstepensionsföretag som måste fångas upp av dem som det berör; det handlar till exempel om vilka uppdragsavtal som ska anmälas till Finansinspektionen, vilka informationskrav i Lagen (2018:1219) om Försäkringsdistribution som är tillämpliga samt kapitalkrav på fond- och depåförsäkringar.

Avslutning

Sammanfattningsvis kan konstateras att IORP 2-direktivet, med de betydande tillägg som beslutades vid implementeringen i Sverige, är synnerligen omfattande, tekniskt och detaljerat. Erfarenheterna av första och andra vågen visar dock att det överlag uppfattades som relevant och väl anpassat men också att tillämparna behövde göra en rejäl ansträngning med

att få det på plats, på flera områden. Direktivet ställer stora krav på tillämparna av det men det kan samtidigt skapa mervärden i form av starkare styrning och kontroll och bättre beslutsunderlag. Överlag vill föreningarna nu skifta fokus från implementering av regelverket till ”affären” och kunderna med målsättningen att tillämpningen av regelverket övergår till att bli en del av den normala verksamheten som inte är oskäligt betungande.

Min uppfattning är att uppdatering och revidering av styrdokument och utarbetande av rapporteringsstrukturer sannolikt kommer att utgöra de mest resurs- och tidskrävande åtgärderna för livförsäkringsbolagen, i den tredje vågen, samt att förekommande IT-utvecklingsarbeten, beståndsöverlåtelse eller synkronisering av utlagd verksamhet bör prioriteras högt.

Erfarenheterna av första och andra vågen visar också på behov av god framförhållning vid upprättandet av ansökningsdokument och kompletterande konsekvensanalyser och i kommunikationen med Finansinspektionen och en beredskap för ett tids- och resurskrävande uppföljnings- och kompletteringsarbete.

HENRIK PERSSON

auktoriserad revisor på Deloitte

Fotnoter

1) Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2341 av den 14 december 2016 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut, eller *Institutions for Occupational Retirement Provision Directive 2016* på engelska, vilket brukar förkortas IORP. Se EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2016/ 2341 - av den 14 december 2016 - om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut. Detta direktiv ersätter Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut, även kallat IORP 1.

2) Detta skedde genom den nya *Lag (2019:742) om tjänstepensionsföretag* och genom kraftiga revideringar av *Lag 1967:531 om tryggnad av pensionsutfästelse m.m.*, som båda trädde i kraft 15 december 2019.

3) De ömsesidiga livförsäkringsbolagen och livförsäkringsaktiebolagen kan förvisso välja att tillämpa försäkringsrörelselagen (och därmed Solvens 2-regelverket) också.

4) Enligt övergångsreglerna i Lag 2015:700 om ändringar i 2010 års försäkringsrörelselag måste livförsäkringsbolag som bedriver tjänstepensionsverksamhet enligt den lagen senast 1 januari 2023 omvandlas till tjänstepensionsbolag, om de inte har för avsikt att tillämpa försäkringsrörelselagen på hela verksamheten.

5) Se ett nytt regelverk för tjänstepensionsföretag och stiftelser när iorp_2 implementeras i svensk lag.pdf (tidningenbalans.se)

6) Det bör noteras att flera livförsäkringsföretag redan har omvandlats eller har annonserat att de har för avsikt att omvandlas redan innan 1 januari 2023.

7) FFFS 2019:19 Pensionsstiftelser, 4 kapitlet.

8) Artikel 19 i IORP 2-direktivet innehåller regler om hur tillgångar ska investeras på det sätt som "på lång sikt bäst gagnar medlemmarnas och förmånstagarnas intressen som helhet" och som "tillförsäkrar säkerhet, kvalitet, likviditet och lönsamhet för den samlade portföljen". På ett allra mest långtgående plan kan aktsamheten sägas innebära att placeringarna, i alla fall på lång sikt, måste generera en avkastning som tryggar såväl de garanterade pensionsutfästelserna som förväntningar på återbäring i form av pensionstillägg och fribrevsuppräknings.

9) Principen finns uttryckt i artikel 21.2 i direktivet och innebär att storleken och utförligheten i företagsstyrningsmodellens delar får anpassas så att de står i proportion till institutens storlek, riskexponeringar, förvaltade volymer och komplexitet i produkter och investeringar. Principen förutsätter att ledningar och styrelser analyserar vilka krav och behov som deras verksamhet föranleder.

10) Se Tryggandelagen 16 j §.

11) Se FFFS 2019:19, 3 kap 4 § om krav på att kvaliteten i företagsstyrningssystemet inte försämrats, att de operativa riskerna inte ökar väsentligt, att tillsynsmyndigheternas möjligheter att utöva tillsyn inte försämrats och att verksamheten kan drivas kontinuerligt vid utläggning av verksamhet.

12) Se Tryggandelagen 10a§, 10e§, 16j§ och 35§ och reglerna i FFFS 2019:19, 6 – 7§§ om ersättningar.

13) Se artikel 4 i IORP 2-direktivet.

14) Se FFFS 2019:19, kap 2 § 1.

15) Understödsföreningar bedrev verksamheten enligt den upphävda 1972 års lag om understödsföreningar. Enligt övergångsreglerna i § 7 i promulgationslagen 2010:2044 om införande av Försäkringsrörelselagen 2010:2043 skulle dessa lämna in en ansökan om omvandling till tjänstepensionsförening senast 30 april 2020, eller träda i likvidation. De som lämnade in en ansökan om omvandling innan det datumet fick fortsätta att tillämpa de äldre reglerna tills omvandlingen hade trätt ikraft (under förutsättning att ansökan beviljades). Ett annat alternativ var att omvandlas till en försäkringsförening enligt försäkringsrörelselagen.

16) Enligt punkt 3 i ikraftträdande- och övergångsreglerna till 2019 års lag är tjänstepensionsföretag tvungna att avveckla eventuella andra försäkringar än tjänstepensionsförsäkringar innan utgången av 2034.

17) Med vilket avses Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II), som implementerats i svensk lag genom revidering av Försäkringsrörelselag (2010:2043) och införandet av Finansinspektionens föreskrifter FFFS 2015:8 Försäkringsrörelse. Reglerna trädde i kraft 1 januari 2016.

18) Det handlar framförallt om erfarenheter från ett ramverk för kapitalkravsberäkning som påminner om det som nu gäller för tjänstepensionsföretag, företags- och riskhantering och den egna risk- och solvensbedömningen.

19) Det bör noteras att IORP 2 är ett så kallat minimiharmoniseringsdirektiv; det riskkänsliga kapitalkravet är ett särskilt regelverk för solvens, utöver direktivets minimikrav.

20) Dessa återfinns i kapitel 5 – 7 i *Finansinspektionens föreskrifter FFFS 2019:21 Tjänstepensionsföretag*.

21) Se FFFS 2019:21, 4 kapitlet, där det framgår att tjänstepensionsföretag ska beakta "osäkerheter i kassaflöden, finansiella garantier, och avtalade optioner" när de beräknar de försäkringstekniska avsättningarna. Motsvarande uttryckliga regler för finansiella garantier och avtalade optioner fanns inte i det regelverk som understödsföreningarna tillämpade.

22) Se 21.2 i IORP 2-direktivet och 9 kapitlet i 2019 års lag.

23) Se framförallt kapitel 4, 5 och 7 i *Finansinspektionens föreskrifter FFFS 2019:22* om tillsynskrav för tjänstepensionsföretag, om krav på kvantitativ och kvalitativ nationell rapportering samt EU-gemensam rapportering, både kvartalsvis och på årsbasis.

24) Fidac står för "Finansinspektionen Data Collection" och är en ny rapporteringsportal för såväl periodisk som händelsestyrd rapportering.

25) Enligt ikraftträdandereglererna och övergångsreglerna till 2010 års försäkringsrörelselag och i 7 kapitlet i *Finansinspektionens föreskrifter (FFFS 2015:21) om övergångsreglering för försäkringsrörelse*, kunde dessa företag bedriva både tjänstepensionsverksamhet och övrig verksamhet i samma företag, under förutsättning att de hölls strikt åtskilda (så kallad mjuk separation). Som framgår kommer det endast vara möjligt att bedriva övrig verksamhet i "ringa omfattning" i tjänstepensionsföretag och bara under en femtonårig övergångsperiod, sedan måste den avvecklas eller överföras till annat företag (hård separation).

Tillfällig skattereduktion för inventarier

– så ska den redovisas

I oktober beslutade riksdagen att en skattereduktion för investeringar i inventarier införskaffade 2021 skulle införas. I den här artikeln går FAR:s Operativa grupp Finansiell Rapportering – Redovisning igenom hur skattereduktionen redovisas enligt IFRS, K3 och K2.

**Text: FAR:s Operativa grupp Finansiell Rapportering – Redovisning
genom Claes Janzon & Jörgen Nilsson**

iksdagen antog 13 oktober 2021 propositionen *Skattereduktion för investeringar i inventarier anskaffade år 2021* (prop 2020/21:207).

I propositionen anges en skattereduktion för investeringar i inventarier som anskaffas under

kalenderåret 2021. Reglerna i korthet och något förkortat innebär att en skattereduktion erhålles utifrån anskaffningsvärdet för sådana inventarier som anges i 18 kap 1§ första stycket inkomstskattelagen, det vill säga maskiner och inventarier som är avsedda för stadigvarande bruk. Det lämnas ingen skattereduktion för immateriella tillgångar. Skattereduktionen gäller såväl fysiska som juridiska personer i inkomstslaget näringsverksamhet.

För skattskyldiga som har kalenderår som räkenskapsår gäller skattereduktionen för inventarier som anskaffas under 2021 och som finns kvar till och med utgången av 2022. Skattereduktionen uppgår till 3,9 procent, det vill säga om en investering görs på 100 minskas skatten med 3,9. Reduktionen kan göras mot inkomstskatt, kommunal fastighetsavgift och statlig fastighetsskatt. Den kan nyttjas tidigast inkomståret 2022 och eventuell kvarvarande reduktion kan föras vidare och nyttjas för inkomståret 2023.

Skattereduktionen ska inte anses utgöra näringsbidrag i inkomstskattelagens mening, enligt en särskild bestämmelse som föreslås i den lagen.

Frågeställning

Den frågeställning vi avser att behandla i denna artikel är hur skattereduktionen redovisas enligt IFRS, K3 och K2.

Redovisning enligt IFRS

Tillämpning av IAS 12 eller IAS 20?

Den första frågan är vilken IFRS-standard som kan ge vägledning för hur skattereduktionen redovisas. Vi bedömer att de två IFRS-standarder som kan vara

aktuella för att ge vägledning är antingen *IAS 12 Inkomstskatter* eller *IAS 20 Redovisning av statliga bidrag och upplysningar om statliga stöd*. Vi kan konstatera att de båda standarderna ger helt olika redovisningskonsekvenser.

Vi kan inledningsvis notera att IAS 20 inte blir tillämplig på skattereduktionen mot bakgrund av vad som anges i punkt 2b i IAS 20, det vill säga att standarden bland annat inte är tillämplig på statliga stöd som ges till företag i form av rätt till avdrag vid fastställandet av skattepliktig inkomst och investeringsavdrag. Vi kan samtidigt notera att IAS 12 inte blir tillämplig mot bakgrund av vad som anges i punkt 4 i IAS 12, det vill säga att standarden inte är tillämplig på skattemässiga investeringsavdrag. Samtidigt kan vi inte se någon annan standard som adresserar redovisningen av skattereduktionen. Med ledning av *IAS 8 Redovisningsprinciper, ändringar i uppskattningar samt fel* bedömer vi emellertid att det ändå är motiverat att söka vägledning i någon av dessa standarder. Detta eftersom det i punkt 10 och 11 i denna standard anges att vid avsaknad av en IFRS-standard som särskilt gäller för en transaktion så kan vägledning sökas i standarder som behandlar liknande frågor, vilket enligt vår bedömning IAS 12 och IAS 20 gör.

För att bedöma om vi ska söka vägledning i IAS 12 eller IAS 20 behöver vi göra en bedömning om skattereduktionen ifråga har karaktären av en minskad skatt eller ett statligt bidrag. För denna bedömning söker vi vägledning i internationella IFRS tolkningsböcker utgivna av de större revisionsbyråerna. Enligt några av dessa finns det ett antal indikationer att beakta:

• Hur skattereduktionen kan återvinnas.

- Om skattereduktionen direkt kan återvinnas genom att beloppet erhålles oberoende av skattepliktiga överskott är en faktor som talar för IAS 20.
- Om skattereduktionen endast kan återvinnas gentemot skattepliktiga överskott under en kortare period så är det en faktor som talar för IAS 12.
- Vår bedömning är att denna faktor talar för IAS 12 eftersom skattereduktionen endast kan återvinnas gentemot skattepliktiga överskott och under

”Någon aktuell skatteeffekt kan inte redovisas för 2021 eftersom skattereduktionen äger rum först 2022.”

en kortare period. Dock är indikationen inte otvetydig eftersom skattereduktionen också kan utnyttjas mot fastighetsskatt.

- **Huruvida skattereduktionen är bred i så måtto att reduktionen gäller många slag av tillgångar.**
 - Om skattereduktionen är smal i så måtto att den endast träffar vissa branscher eller vissa specifika tillgångsslag så är det en faktor som talar för IAS 20.
 - Är den däremot bred och träffar många eller alla branscher och flera tillgångsslag så är den mer allmängiltig och en faktor som talar för IAS 12.
 - Vår bedömning är att denna faktor talar för IAS 12 eftersom skattereduktionen gäller för i princip alla inventarier och maskiner och riktar sig brett till näringsidkare.
- **Huruvida det finns många icke skattemässiga restriktioner knutna till skattereduktionen.**
 - Finns det många restriktioner till exempel att ett visst antal personer måste vara anställda eller att tillgången måste innehas en längre tid så är det en faktor som talar för IAS 20.
 - Vår bedömning är att denna faktor talar för IAS 12. Dock är indikationen inte otvetydig eftersom det de facto finns ett krav på att tillgången behöver innehas under 2022. Detta krav är dock inte så långtgående så att det ändrar vår bedömning.
- **Skattemässig behandling av skattereduktionen**
 - Ett bidrag som är skattepliktigt talar för IAS 20 medan ett bidrag som inte är skattepliktigt talar för IAS 12. I vårt fall är det således en indikation gentemot IAS 12.

Efter genomgång av dessa indikationer är vår sammanfattande bedömning att skattereduktionen mer har karaktären av ett skattemässigt avdrag än av ett statligt bidrag, och att en redovisningsmässig behandling i enlighet med IAS 12 bäst reflekterar den ekonomiska substansen av denna skattereduktion.

Redovisning enligt IAS 12

Redovisning 2021

Någon aktuell skatteeffekt kan inte redovisas för 2021 eftersom skattereduktionen äger rum först 2022. Vi kan konstatera att riksdagen har fattat beslut om skattereduktionen och mot den bakgrunden uppkommer frågan om någon uppskjuten skattefordran och -intäkt ska redovisas 2021.

Enligt vår bedömning kan man hämta vägledning i IAS 12.51 som anger att värderingen av uppskjutna skatter baseras på hur man efter rapportperiodens slut förväntar sig att återvinna det redovisade värdet för en tillgång. I det fall man förväntar sig att behålla tillgången åtminstone till efter utgången av 2022 är utgångspunkten att man är berättigad till reduktionen.

Enligt IAS 12.5 framgår att en uppskjuten skattefordran representerar en reduktion av framtida skatt som hänförs till:

- a) Avdragsgilla temporära skillnader
- b) Skattemässiga underskottsavdrag
- c) Andra outnyttjade skatteavdrag

Vår bedömning är att punkt c) ovan, det vill säga andra outnyttjade skatteavdrag blir tillämplig avseende skattereduktionen. Vi anser det därför motiverat att redovisa en uppskjuten skattefordran och -intäkt avseende 2021 givet att förutsättningarna ovan råder samt att de allmänna förutsättningarna i IAS 12 råder för att kunna aktivera en uppskjuten skattefordran.

Redovisning 2022

I det fall företaget uppfyller villkoren under 2022 och att man således innehar tillgången hela året, kommer man att erhålla ett skattemässigt avdrag 2022. Det innebär att en aktuell skattefordran och en aktuell skatteintäkt redovisas. Vidare kommer den uppskjutna skattefordran som eventuellt är redovisad i den ingående balansen att bokas bort mot uppskjuten skattekostnad. Det innebär således att aktuell skatteintäkt och uppskjuten skattekostnad ”möter varandra” i resultatet.

Redovisning i enlighet med K3

På samma sätt som enligt IFRS blir den första frågan vilket kapitel i K3 som kan ge vägledning för hur skattereduktionen redovisas. Vi bedömer att de två kapitlen i K3 som kan vara aktuella för att ge vägledning är antingen kapitel 29 *Inkomstskatter* eller kapitel 24 *Offentliga bidrag*. Dessa kapitlen är inte lika omfattande som motsvarande standarder från IFRS och behandlar inte frågan om redovisning av investeringsavdrag. Kapitel 24 *Offentliga bidrag* "scopar" således ej ut stöd som ges till företag i form av rätt till avdrag vid fastställandet av skattepliktig inkomst och investeringsavdrag, och kapitel 29 *Inkomstskatter* "scopar" ej ut skattemässiga investeringsavdrag. Frågan är då vilket av dessa kapitlen som bör tillämpas för skattereduktionen.

Med ledning av punkt 1.5 i K3 bedömer vi emellertid att det ändå är motiverat att söka vägledning i något av dessa kapitlen. Detta eftersom det i punkt 1.5 anges att vid avsaknad av vägledning som särskilt gäller för en transaktion så kan vägledning sökas i bestämmelser i detta allmänna råd som behandlar liknande frågor, vilket enligt vår bedömning kapitel 24 och kapitel 29 gör.

För att bedöma om vi ska söka vägledning i kapitel 24 eller kapitel 29 behöver vi göra en bedömning om skattereduktionen ifråga har karaktären av en minskad skatt eller ett statligt bidrag.

Den analys som vi presenterade ovan under IFRS-avsnittet, nämligen att utvärdera vilket av dessa båda kapitlen som leder till en redovisningsmässig behandling som bäst återspeglar den ekonomiska substansen av ifrågavarande skattereduktion, anser vi vara rimlig även enligt K3. Vår bedömning är således att skattereduktionen bör redovisas enligt kapitel 29 *Inkomstskatter*. Motsvarande redovisning av aktuell och uppskjuten skatt som i IFRS-avsnittet ovan blir då tillämplig.

Redovisning enligt K2

I K2 p 1.7 anges hur en fråga som inte är reglerad i det allmänna rådet ska hanteras. Företaget ska då söka vägledning i första hand i regler i K2 som behandlar

liknande frågor och därefter i K2s grundläggande redovisningsprinciper. Det kan i kommentartexten till p 1.7 noteras att vid utformningen av reglerna i K2 har stor hänsyn tagits till skattereglerna och att endast få justeringar ska behöva göras i inkomstdeklarationen. Det kan samtidigt noteras att i kommentartext till p 6.28, som behandlar bidrag, anges att i inkomstskattelagen finns regler om hur näringsbidrag ska hanteras i beskattningen. Mot denna bakgrund finner vi det rimligt att även inom K2 redovisas skattereduktionen inom ramen för redovisning av inkomstskatter.

Vi kan i det sammanhanget notera att enligt K2 redovisas inte någon uppskjuten skatt. Det innebär att redovisning av skattereduktionen blir aktuell först 2022 när den aktuella skatten för detta redovisas.

CLAES JANZON

partner och redovisningsspecialist på PwC

JÖRGEN NILSSON

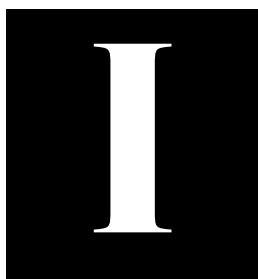
director och redovisningsspecialist på KPMG.

Båda är ledamöter i FAR:s Operativa grupp Finansiell Rapportering - Redovisning.

Hållbarhets- ambitioner i svenska stora företag

Ambitionsnivån när det kommer till hållbarhetsfrågor förefaller vara relativt låg i många företag, enligt en studie gjord vid Högskolan Dalarna. Drivkrafterna för hållbarhetsarbete verkar främst ligga i att följa regler eller att generera vinst för företagen. Klas Sundberg och Asif M Huq vid Högskolan Dalarna lyfter i den här artikeln fram en modell för att analysera och diskutera ambitionsnivåer när det gäller företags hållbarhetsarbete.

Text: **Klas Sundberg & Asif M Huq**

den här artikeln lyfter vi fram en modell för att analysera och diskutera ambitionsnivåer när det gäller företags hållbarhetsarbete. Tanken är framför allt att aktualisera ett ramverk för att bedöma ambitionsnivåer men också att redogöra

för delar av en enkätstudie som genomförts under 2021. Bakgrunden är den diskussion som länge förekommit om företagets konsekvenser för samhället, vilket bland annat visat sig i skärpta regler om hållbarhetsredovisning som under senare tid krupit ner till att omfatta fler företag. Vi ser också ett ökat intresse från många håll, inte minst från revisionsprofessionen, bland annat manifesterat i tidningen Balans nummer 5 som helt genomsyrades av hållbarhetsfrågor i kölvattnet av IPCC:s rapport 2021.

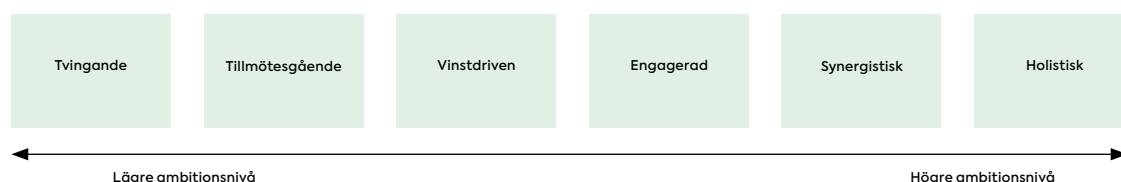
Vi har undersökt synen på hållbarhetsarbete hos ledande personer i företag och analyserat detta i förhållande till omkringliggande faktorer. Genom en enkät har vi frågat VD:ar, ekonomidirektörer och hållbarhetsansvariga i cirka 850 svenska aktiebolag¹ om deras syn på företagets hållbarhet och hållbarhetsredovisning. De aktuella företagen har genom Sveriges ratificering av EU direktivet 2014/95/EU blivit ålagda att explicit utge hållbarhetsredovisning. Vi fick 157 svar som är användbara för den här studien. Enkäten inkluderar både öppna frågor vars inkomna fritextsvar vi själva kategoriserat enligt en typologi som förklarar ambitionsnivåer inom hållbarhetsområdet (van Marrewijk & Werre, 2003) och frågor med slutna svarsalternativ (enligt så kallad ordinalskala). Den genomförda kategoriseringen har ställts mot publik information om bland annat företagets lednings- och styrelsesammansättning, storlek och branschtillhörighet. Utifrån den fullständiga analysen framträder flera mönster som är motiverade att presentera bland annat för

människor i företagsledande ställning, liksom för regelmakare och för dem som granskar hållbarhetsredovisningar (till exempel revisorer²).

När vi tolkat svaren har vi konstaterat att ambitionsnivån fortfarande förefaller vara relativt låg i många företag. Drivkrafterna för hållbarhetsarbete verkar främst ligga i att följa regler eller att generera vinst för företagen. I vissa fall har vi dock sett högre ambitionsnivåer. Det senare sammanfaller med företag som har en bred sammansättning (jämn könsfördelning) av ledningspersoner. Det gäller sammansättningen i både verkställande ledningsgrupper och styrelser. Studien visar också på högre ambitionsnivå för hållbarhetsarbete då yngre personer innehar toppositioner i företagen. Vi ser även att icke-tillverkande företag verkar ha högre ambitionsnivå än tillverkande företag. Enkäten innehåller också en fråga om hur företagsledarna upplever revisorernas engagemang gällande företagets hållbarhetsredovisning. Engagemanget upplevdes vara högre än vad vi hade förväntas oss utifrån nuvarande regelverk.

Ambitionsnivåer

För att avgöra företagets (eller närmare bestämt företagsledarnas) ambitionsnivå har vi ställt en fråga om hur de uppfattar att hållbarhet definieras i deras företag. De svar som inkommit har vi ställt mot kriterier för att inordnas under sex kategorier baserade på tidigare forskning (van Marrewijk & Werre, 2003). De sex kategorierna är: tvingande hållbarhetsstrategi (Law-abiding), tillmötesgående (Compilance), vinstdriven (Profit driven), engagerad (Caring), synergistisk (Synergistic) och holistisk (Holistic). Dessa kategorier har sin grund i ett hierarkiskt grundläggande värdesystem som återger och förklarar mänsklighetens natur (värden, föreställningar och beteenden).³ Systemet kan användas för att till exempel förklara hur människor och organisationer generellt reagerar på och hanterar utmaningar och hot från omgivningen. De sex kategorierna som tillämpas i den här studien framgår i *Figur 1* och förklaras

Figur 1: Kategorisering av ambitionsnivåer (Källa: Marrewijk & Werre, 2003).

kortfattat nedan inklusive de kriterier som gällt för varje kategori. Vi börjar med de kategorier som kan anses spegla en låg ambitionsnivå och avslutar med kategorierna med hög ambitionsnivå.

Tvingande

I den "tvingande" kategorin har företagen ingen egen idé gällande hållbarhetsfrågor. Ett kriterium för att placeras i den här kategorin är att företagen engagerar sig i sådana spörsmål endast om det är nödvändigt, exempelvis på grund av regleringar eller publika påtryckningar. Typiska enkätsvar som vi bedömt som tillhörande denna kategori är: "I våra fabriker och kontor skall lagstiftning hållas" och "Företaget har inte vidtagit några åtgärder för hållbarhet utan förlitar sig till åtgärder vidtagna av tillverkare/leverantörer". De företag som placeras i denna kategori kan förväntas ha ett tämligen okänsligt beteende i hållbarhetssammanhang om de inte kontrolleras och följs upp av någon extern part eller myndighet.

Tillmötesgående

Kategorin "tillmötesgående" innefattar företag vars ledare visar medvetenhet om existensen av hållbarhetsfrågor, men de har en uppfattning om att ansvar och hantering av sådant främst ligger hos samhällets gemensamma sektor. Ett kriterium vi använt är att svaren lutat sig mot generella men relativt enkla definitioner av hållbarhet, till exempel "Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande

generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov" eller mer konkreta beskrivningar som indikerar en miniminivå för miljötänkande: "tillverka och sälja produkter med så lite negativ miljöpåverkan som är möjligt till en för företaget rimlig kostnad". Den här kategorin speglar alltså en något högre nivå av anpassning än att bara genomföra åtgärder som är av lagstiftaren framtvingat, men vi ser inte att hållbarhetsfrågor särskilt aktivt och konkret påverkar företagets verksamhet.

Vinstdriven

I kategorin "vinstdriven" innehåller företagsledare som vi bedömer ser sin chans och hanterar hållbarhetsfrågor med ambition om att de ska resultera i en ökad lönsamhet för företaget. De kriterier vi lutat oss mot är alltså att intäkter förväntas öka eller att kostnader förväntas minska genom hållbarhetsarbetet. Det kan till exempel gälla de produkter som säljs eller genom att exempelvis återvinning kan innebära besparingar för företaget. Ett typiskt citat från enkätsvaren är: "hållbarhetsarbete skapar ett värde för våra intressenter". Vidare beskrivs hållbarhet som "en viktig komponent av vår verksamhet och en förutsättning för våra tjänster" samt "vi vill skapa produkter till våra kunder där vi hjälper dem att utföra ett hållbart användande". Företag i denna kategori anpassar således sin affärsstrategi efter hållbarhetsfrågor men går inte längre än att detta arbete ska leda till högre vinst eller lönsamhet.

Engagerad

De som ingår i kategorin "engagerad" bedöms ha kommit något längre i hållbarhetsarbetet än vad som motiveras av legala krav och vinstsyfte. Något vi särskilt tittat efter i det här fallet är om de svarande försöker etablera en dialog med intressenter och samhället i stort. Vanliga citat som vi klassificerat i denna kategori är: "Vi verkar för att vårt lokalsamhälle ska vara levande" och "Vi ska bidra till en hållbar framtid på ett ansvarsfullt sätt, minimera avfall och minska utsläpp, ta ett socialt ansvar, vara kostnads- och resursmedvetna". Vi bedömer att ledningen i den här kategorin mer uttryckligt stödjer och balanserar företagets aktiviteter i förhållande till effekter på omgivningen jämfört med föregående kategorier.

Synergistisk

De företag som vi klassat som "synergistiska" tar ett steg längre än de tidigare kategorierna. De har ett tydligare intressentperspektiv genom att till exempel involvera och integrera de närmaste intressenterna i beslutsfattandet rörande hållbarhetsfrågor. Exempel på typiska enkätsvar är: "Utifrån en intressentanalys fastställs de övergripande hållbarhetsmålen" eller "Vi bjuder in alla våra intressenter i vår mission [avseende hållbarhet] – våra anställda, leverantörer, partners och kunder". Vi uppfattar att det finns mycket engagemang för hållbarhetsfrågor i de här företagen. De har till exempel uppfattat en "win-together" situation i att tillsammans med närliggande intressenter arbeta med hållbarhetsfrågor.

Holistisk

Ett viktigt kriterium för att klassas som "holistisk" är att företagsledarna inte bara ser till företagets (egna) ekonomiska intressenterna utan höjer ambitionsnivån att också gälla samhället i en bredare bemärkelse. I den här studien gäller det framförallt företag som i grunden har andra avsikter än att generera vinster utan vars verksamhet egentligen syftar till exempelvis estetisk verksamhet, utbildningsverksamhet, politisk eller religiös påverkan. Vi har uppfattat få exempel inom denna kategori i vår enkät. När vi granskar enkätsvaren har vi funnit följande citat som vi bedömer kan ingå i denna kategori: "[Vi ska bli] Sveriges friskaste län 2025 och för att komma dit måste vi i alla verksamheter arbeta långsiktigt och strategiskt med att främja varje persons rätt till god hälsa, kultur och utbildning och för att förebygga sjukdom och ohälsa" samt "Som företag har vi stor möjlighet att påverka. Design med lång livslängd tror

jag är mitt viktigaste bidrag till en grönare och skönare värld".

Kategoriseringens resultat i våra tolkade enkätsvar

Den klassificering som ovan beskrivits består av tolkningar av inkomna enkätsvar. Dessa tolkningar är inte alltid självklara, utan vi har grundligt fått tänka till gentemot kriterierna och göra överväganden för att slutligen placera varje svar i respektive kategori.

Utfallet av klassificeringen framgår av Figur 2. Vi noterar vi att kategorin "engagerad" är mest vanligt förekommande med 31 procent. Även kategorin "vinstdriven" har hög andel med 22 procent. Vi har dock funnit relativt få företag som kunnat kategoriseras som "synergistisk" (5 procent) och "holistisk" (1 procent). Ur hållbarhetssynpunkt är det en besvärande stor andel företag som utifrån enkätsvaren kategoriseras som "tvingande" eller "tillmötesgående". Totalt bedöms alltså 41 procent av det totala antalet företag ha en förhållandevis primitiv ambitionsnivå i hållbarhetsfrågor.

Ambitionsnivå	Andel rankade
Tvingande	22 %
Tillmötesgående	19 %
Vinstdriven	22 %
Engagerad	31 %
Synergistisk	5 %
Holistisk	1 %

Figur 2: Utfall bedömd ambitionsnivå.

Företagens ledning, storlek och branschtillhörighet

Utfallet i Figur 2 har vi jämfört i förhållande till flera variabler som bland annat inkluderar ledningens sammansättning liksom företagets storlek och branschtillhörighet. Dessa data har vi erhållit från databasen Retriever Business som innehåller publik information om svenska aktiebolag.

Ledningens sammansättning

Vi har utifrån flera aspekter studerat ledningens sammansättning för att avläsa mönster i förhållande till företagets ambitionsnivå gällande hållbarhetsfrågor. De aspekter vi studerat är köns- och åldersfördelning samt om företagsledningarna inkluderar externa personer i ledningsgrupperna.

Företag som har med mer spridning (gällande kön och ålder) i både ledningsgrupp och styrelse har i vår studie högre ambitionsnivå i hållbarhetsfrågor jämfört med företag som har en mer homogen ledning. Den beskrivna ambitionsnivån är särskilt hög i företag som har en kvinnlig VD men också om kvinnliga ledamöter ingår i företagets styrelser. När vi ställer ambitionsnivån mot ålder uppfattar vi att de företag som har en yngre VD tenderar att ha högre beskriven ambitionsnivå än de företag som leds av äldre personer.

Gällande att företagen inkluderar externa personer i sina ledningsgrupper och styrelser kan vi inte se ett samband gentemot beskriven ambitionsnivå inom hållbarhetsfrågor, såsom andra studier gjort (t.ex. Liao, et al., 2015). Det kan givetvis inte uteslutas att denna variabel har betydelse, men då under andra förutsättningar än de som gäller för vår analys.

Branschtillhörighet, storlek och verksamhetsålder

Den beskrivna ambitionsnivån har också ställts mot företagets branschtillhörighet, storlek⁴ och verksamhetsålder. I den här studien har icke-tillverkande företag högre beskriven ambitionsnivå än tillverkande företag, medan företagets storlek och verksamhetsålder generellt inte ger signifikant påverkan på beskriven ambitionsnivå. Utifrån denna bild kan det vara värt att särskilt vända sig till tillverkande industri med riktade insatser för att höja ambitionsnivåer. Vanligen anses denna sektor ha jämförelsevis större utmaningar när det gäller hållbarhetsfrågor.

Uppfattning om revisorernas engagemang

I enkäten har vi också frågat aktuella ledningspersoner om deras uppfattning om den externa revisorns engagemang gällande hållbarhetsredovisningen

jämfört med den finansiella redovisningen. Svaren kunde ges på en tregradig skala med alternativen: a) lika mycket, b) mer engagerad eller c) mindre engagerad (jämfört med den finansiella redovisningen).

73 procent av de svarande anger att deras revisorer är mindre engagerade i hållbarhetsredovisningen jämfört med den finansiella redovisningen. 22 procent svarar att revisorerna är lika mycket engagerade i hållbarhetsredovisningen medan 5 procent menar att revisorerna engagerar sig mer i hållbarhetsredovisningen. I den här frågan ser vi inga signifikanta mönster relaterade till företagets bedömda ambitionsnivå liksom i fråga om andra studerade variabler.

Det är givetvis inte förvånande att nära tre fjärdedelar av företagsledningarna uppfattar revisorernas engagemang för hållbarhetsredovisning som lägre än för den finansiella redovisningen. Siffran borde kanske rent av vara lite högre sett till hur årsredovisningslagen i dag är formulerad. Företagsledningarnas upplevelse av revisorns engagemang i fråga om hållbarhetsredovisning bör rimligen öka i framtiden genom nya regleringar, bland annat när CSRD får genomslag i lagstiftningen. Det blir intressant att följa upp den här aspekten då den kan få stor betydelse inte bara för företagen utan också för samhället i vidare bemärkelse. Vi uppfattar att en mer genomgripande trepartgranskning ökar transparens, incitament och krav vilket även kan smitta av sig på företagsledningarnas ambitionsnivåer när det gäller hållbarhet.

Sammanfattande reflektioner av studien

Sverige som nation har en lång historia av hållbarhetsfrågor som är primärt rotad i kultur, normer och humanitära grunder (se till exempel Gjelberg, 2010). Vidare har svenska företag haft en relativt hög närvaro i olika globala hållbarhetsinitiativ och rankingar jämfört med andra OECD-länder (ibid.). En sådan kontext borde vara idealisk och vi hade förväntat oss en större andel företag med höga ambitioner (på den högra sidan av Figur 1). Därför blev vi förvånade över att så många företag hamnade på den vänstra sidan som på sin höjd illustrerar en vinstdriven ambition i hållbarhetsfrågor. Vad som är mer alarmerande är att

inte så mycket har hänt trots omfattande regeländringar under nästan två decennier. En studie av Hedberg & von Malmborg (2003) fann att svenska företag rapporterade hållbarhet primärt i syfte att uppnå organisatorisk legitimitet, det vill säga hur företagen uppfattas av andra intressenter (till exempel image). Detta uppfattar vi som tämligen låg ambitionsnivå (och skulle ha placerats på den vänstra sidan av Figur 1).

Trots att de studerade ambitionsnivåerna var mer basala än vi hade förväntat oss är vi ändå hoppfulla inför framtiden. Om företagsledningarna och styrelserna blir mer heterogena sett till kön och ålder hoppas vi att det kan påverka ambitionsnivåerna för hållbarhetsarbetet vilket vidare studier får belysa.

Vi ska också påminnas om att den här studiens datainsamling är genomförd under våren 2021. Därefter har hållbarhetsfrågor, särskilt gällande klimat och miljö ännu mer fokuserats bland annat efter extremväder på många platser i världen. Samtidigt med dessa verklighetens realiteter förstärks regleringstexterna på nationell och internationell nivå. Det finns därför skäl att tro att företagsledares engagemang för hållbarhetsfrågor kommer att bli större och att detta ytterligare kan höja företagens ambitionsnivå.

KLAS SUNDBERG

fil.dr, verksam som lärare i företagsekonomi vid Högskolan Dalarna.

ASIF M. HUQ

fil.lic, verksam som lärare i företagsekonomi vid Högskolan Dalarna och verksam vid Högskolan i Gävle.

Fotnoter

- 1) Vi vände oss till aktiebolag med något av villkoren 100-999 Mkr i nettoomsättning, 100-499 anställda, samt 100-499 Mkr i balansomslutning. Adresser till företagens ledningspersoner (VD, ekonomiansvarig och miljöansvarig) fick vi genom tjänsten Företagskontakt.se. För den här analysen tog vi endast med de svar som inkommit från personer i företag som omfattas av bestämmelserna i årsredovisningslagen 6:10 vilket är något striktare än det totala urvalet.
- 2) Som bekant ska revisorerna enligt nuvarande lagstiftning yttra sig om huruvida en hållbarhetsrapport har upprättats eller inte, men kraven på trepartsgranskning förväntas öka bland annat genom föreslagna ändringar i det som nu benämns Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).
- 3) Systemet utvecklades under 1950-60 – talen av Clare W. Graves, professor i psykologi.
- 4) Företagens storlek har bestämts utifrån nivån av totala tillgångar.

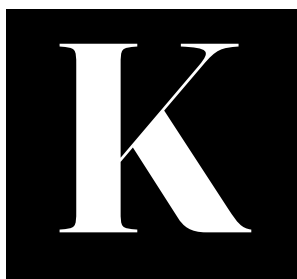
Referenser

- Gjølborg, M., (2010). Varieties of corporate social responsibility (CSR): CSR meets the "Nordic Model". Regulation & Governance, Volume 4, pp. 203-229.
- Hedberg, C.-J., & von Malmborg, F. (2003). The Global Reporting Initiative and the corporate sustainability reporting in Swedish companies. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, Volume 10, pp. 153-164.
- Liao, L., Luo, L., & Tang, Q. (2015). Gender diversity, board independence, environmental committee and greenhouse gas disclosure. The British Accounting Review, Volume 47, pp. 409-424.
- van Marrewijk, M., & Werre, M. (2003). Multiple levels of corporate sustainability. Journal of Business Ethics, Volume 44, pp. 107-119.

Kryptovalutor i redovisningen

Kryptotillgångar blir allt vanligare i samhället. För revisorer innebär revision av kryptotillgångar nya revisionsutmaningar och kanske nya typer av risker. Benita Gullkvist vid Hanken Svenska Handelshögskolan i Vasa, Finland, konstaterar i denna artikel att det med tanke på utvecklingen och en ökad användning av kryptotillgångar, behövs en enhetlig reglering för redovisningspraktiker.

Text: **Benita Gullkvist**

ryptotillgångar, som omfattar såväl kryptovalutor som andra kryptomedel med tokens, har utvecklats mycket under de senaste åren. I dag erbjuder många banker och andra finansinstitut produkter

och tjänster som gäller kryptotillgångar som investeringsobjekt eller betalningsmedel. Marknadsvärdet för Bitcoin och Ethereum, de två vanligaste kryptovalutorna, uppgick i maj 2021 till ungefär 12 procent av guldets värde. Att vi alltmer accepterar kryptovalutor som betalningsmedel visar fallet med fotbollsspelaren Messi som i sitt kontrakt med den franska fotbollsklubben Paris Saint-Germain (PSG) får betalt i PSG:s egen fan-token-kryptovaluta som en del av signeringsbonusen.

Utvecklingen och användningen av kryptotillgångar varierar dock globalt sett. Det finns länder som accepterar och använder kryptovalutor, länder som följer utvecklingen och länder som begränsar eller förbjuder användningen av kryptovalutor för att skydda landets penningpolitik. I juli 2021 beslöt ECB-rådet för Europeiska centralbanken att inleda ett forskningsprojekt om den digitala euron. I Sverige undersöker Riksbanken som bäst möjligheten att ge ut ett digitalt komplement till kontanterna, e-kronan, för att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende. Genom e-kronan skulle allmänheten få tillgång till statliga pengar från Riksbanken i digital form. En digital e-krona anses bättre anpassad till vårt digitala samhälle än kontanter och skulle kunna användas då det inte är möjligt att betala med kontanter.

Med tanke på utvecklingen och en ökad användning av kryptotillgångar behöver redovisningspraktiker en enhetlig reglering. I dag saknas dock ännu vägledning inom svensk redovisning (se dock Skatteverkets anvisning om kryptovalutor i

beskattningen). Någon specifik internationell redovisningsstandard som reglerar redovisningen av kryptotillgångar finns inte heller utan praxisen skapas utifrån existerande regler och standarder. I juni 2019 gav IASB-tolkningsorganet (IFRS Interpretations Committee, IFRIC) ut sin vägledning där IFRIC förtydligar hur befintliga IFRS standarder och principer ska tillämpas på kryptovalutor. IFRIC noterar att det för närvarande inte finns någon allmänt vedertagen definition av kryptotillgångar och ingen godkänd klassificering av kryptotillgångar, men att kryptovalutor är en av de mest kända underkategorierna av kryptotillgångar. Enligt kommittén ska redovisning av kryptovalutor baseras på deras befintliga egenskaper. De viktigaste egenskaperna vid klassificering av kryptotillgångar för redovisningsändamål är företagets huvudsakliga syfte med kryptotillgången och hur kryptotillgången får sitt värde. Denna artikel baseras på tolkningsorganets vägledning och fokuserar på kryptovalutor. Eftersom flera olika standarder skulle kunna tillämpas på redovisningen av kryptovalutor, motiverar IFRIC sin ståndpunkt enligt följande:

Kontanter eller valuta

Kan kryptovalutor betraktas som kontanter eller valuta? Kryptovalutor har inte sådana egenskaper att de kan likställas med kontanter och valuta, eftersom a) kryptovalutor är inte lagliga betalningsmedel och utfärdas eller garanteras inte av någon regering eller stat; och b) man kan inte direkt identifiera priset på varor och tjänster med kryptovaluta för närvarande. Detta gäller i de flesta länder ännu. Således konstaterade IFRIC att även om vissa kryptovalutor kan användas som betalningsmedel för vissa varor och tjänster, så känner IFRIC inte till någon kryptovaluta som skulle kunna användas som valuta vid prissättningen av varor eller tjänster i sådan omfattning att alla transaktioner registreras i kryptovaluta. IFRIC drog därför slutsatsen att kryptovalutor inte är kontanter eftersom kryptovalutor för närvarande inte har kontanta egenskaper. Bokföringsskyldiga har

inte heller någon skyldighet att ta emot virtuella valutor som betalningsmedel.

Finansiella instrument

Liksom ovan, utifrån definitionen av finansiella instrument (IAS 32), konstaterar IFRIC att den som äger kryptovaluta vanligtvis inte har avtalsenlig rätt att erhålla kontanter eller en annan finansiell tillgång från ett annat företag och avtalsenlig rätt att byta en finansiell tillgång eller skuld med ett antal företag. Existerande kryptovalutor uppfyller således inte definitionen av ett finansiellt instrument.

Materiella tillgångar

Kryptovalutor omfattas inte av IAS 16 som gäller materiella anläggningstillgångar, eftersom kryptovalutor inte är av fysisk karaktär. Således kan standarden IAS 16 materiella anläggningstillgångar inte tillämpas på kryptovalutor.

Omsättningstillgångar (varulager)

IFRIC konstaterar att företaget kan hålla kryptovalutor avsedda för försäljning i normal affärsverksamhet. I en sådan situation utgör kryptovalutan företagets varulager och redovisas inom ramen för IAS 2. IAS 2 kräver inte att tillgångar som klassificeras som varulager är materiella, men det kan vara ändamålsenligt att ha lagerbokföring. Om ett företag aktivt agerar som förmedlare av kryptovaluta bör det värdera sitt kryptovalutalager till verkligt värde minus kostnader att sälja. Ett företag som håller kryptovaluta som investeringsobjekt under långa tider för att öka värdet på kapitalet ska inte redovisa kryptovalutan som varulager, då anskaffningen knappast uppfyller definitionen av varulager.

Immateriella tillgångar

En kryptovaluta är en typ av digitala (virtuella) pengar, det vill säga icke-monetära till sin natur och med stora fluktuationer i värde. Kryptovalutor är således av immateriell karaktär. Därför, om en kryptovaluta inte är ett finansiellt instrument och IAS 2 inte kan tillämpas på den, så gäller IAS 38. Enligt IAS 38 är en immateriell tillgång en icke-fysisk tillgång som är identifierbar men som inte är monetär (pengar). Att äga kryptovalutor uppfyller enligt IFRIC definitionen av en immateriell tillgång i enlighet med IAS 38 när kryptovalutan (a) kan separeras från innehavaren (är avskiljbar) och kan säljas eller överlåtas som sådan eller i samband med ett tillhörande kontrakt eller en tillgång, eller (b) är baserad på avtalsenliga eller andra juridiska rättigheter.

Värderingsalternativ enligt IAS 38

IAS 38 tillåter att immateriella tillgångar värderas enligt anskaffningsvärdemetoden eller

omvärderingsmetoden. Utifrån anskaffningsvärdemetoden värderas immateriella tillgångar till det ursprungliga anskaffningsvärdet och vid efterföljande värdering till anskaffningsvärdet minus nedskrivningar och ackumulerade avskrivningar. Enligt omvärderingsmetoden redovisas immateriella tillgångar till omvärderat värde, vilket innebär verkligt värde på värderingsdagen minus eventuella ackumulerade avskrivningar och nedskrivningar. IAS 38 kräver att omvärderingar görs med tillräcklig regelbundenhet så att tillgångens redovisade värde på balansdagen inte skiljer sig väsentligt från dess verkliga värde. Eftersom Bitcoin handlas dagligen är det lätt att påvisa att det finns en aktiv marknad och ett noterat marknadspris på en aktiv marknad är det mest pålitliga beviset på verkligt värde, enligt IFRS 13. Det finns dock kryptovalutor som inte handlas på en aktiv marknad och i så fall värderas de enligt anskaffningsvärdemetoden. Samma värderingsmetod borde användas för alla tillgångar i en given tillgångsklass.

Då IAS 38 tillämpas ska ett företag också bedöma om en kryptovaluta har en bestämbar eller obestämbar nyttjandeperiod. Nyttjandeperioden anses vara obestämbar när det inte finns någon klar tidpunkt när tillgången inte längre ger ekonomiska fördelar för företaget. Kryptovalutor anses ha en obestämbar nyttjandeperiod, så företaget gör ingen avskrivning utan i stället testas kryptovalutan för nedskrivningsbehov årligen.

Föreanta staterna

Enligt gällande regler i USA redovisas kryptovaluta som en immateriell tillgång under obestämbar tid och värdet justeras nedåt med hjälp av nedskrivningar (ASC 350, Immateriella tillgångar – Goodwill och annat). Således kan ett företag endast boka potentiella vinster först när det säljer kryptovaluta, inte under ägotiden. FASB konstaterar: Kryptovalutor uppfyller inte definitionen av kontanter eftersom de inte är lagliga och statligt godkända betalningsmedel. Kryptovalutor uppfyller inte definitionen av finansiella instrument, eftersom de inte utgör en avtalsenlig rätt att ta emot kontanter eller annat finansiellt instrument. Kryptovalutor är, även om de kan vara avsedda för försäljning i normal verksamhet, inte materiella tillgångar och kan därför inte anses uppfylla definitionen av varulager. Om företaget följer specifika riktlinjer för värdepappersföretag redovisas kryptovalutor till verkligt värde (ASC 946, Financial Services - Investment Companies).

I december 2019 gav AICPA:s Digital Assets Working Group ut en anvisning för hur man ska redovisa och granska kryptotillgångar i enlighet med U.S. GAAP och gällande revisionsstandards (Generally Accepted Auditing Standards, GAAS). Omfattningen

av kryptovalutamarknaden har dock expanderat mycket under de senaste åren och det anses allmänt att lagstiftningen inte har hållit jämna steg. Kritiker har bland annat framhållit att nuvarande redovisningspraxis inom U.S. GAAP leder till en underskattning av kryptovalutatillgångarna och hindrar företag att redovisa det verkliga värdet av kryptotillgångarna i sina finansiella rapporter. Det hävdas att kryptovalutor i allmänhet handlas på en aktiv marknad och det skulle betyda att förändringar i bokfört värde borde redovisas när de uppstår för att ge en rättvisande bild av tillgångarnas värde. Financial Accounting Standards Board (FASB) har också under de senaste åren upprepade gånger ombetts förtydliga redovisningen av kryptovalutor men några anvisningar har inte ännu getts ut. I maj 2021 sände den amerikanska kongressen ett brev till FASB där behovet av tillförlitlig vägledning i fråga om redovisningen av kryptotillgångar starkt betonades.

Utmaningar för revisorer

För revisorer innebär revision av kryptotillgångar nya revisionsutmaningar och kanske nya typer av risker i företaget. Revisorerna ska inte bara förstå riskerna utan också den nya tekniken. Riskerna återspeglas också i revisionsrapporterna, där revisorerna har tagit fram, till exempel, "Värdering av kryptotillgångar i utländsk valuta" som en SBO (särskilt betydelsefullt område, key audit matter). Ett tillvägagångssätt i fem steg för revisioner har föreslagits, där det första steget är att förstå företagets verksamhet. Revisorn bör sedan avgöra om företaget är innehavare av kryptotillgångar eller emittent. Det tredje steget är att förstå syftet med att inneha / emittera kryptotillgångar, särskilt de rättigheter / skyldigheter som ligger bakom kryptotillgångarna. Det fjärde steget är att förstå arten av kryptotillgångarna och deras funktion. Det femte och sista steget är att avgöra vilken av de befintliga IFRS standarderna ska gälla.

BENITA GULLKVIST

Benita Gullkvist, ekonomiedoktor, docent och universitetslektor vid Hanken Svenska Handelshögskolan i Vasa, Finland.

Mer information

- AICPA & CIMA (2019) *Accounting for and auditing of digital assets*. www.aicpa.org/content/dam/aicpa/interestareas/informationtechnology/downloadabledocuments/accounting-for-and-auditing-of-digital-assets.pdf
- IFRS IC (2019). *Holdings of Cryptocurrencies. Agenda decision agenda*, June 2019. www.ifrs.org/news-and-events/calendar/2019/june/ifrs-interpretations-committee/
- Skatteverket. *Kryptovalutor*. skatteverket.se/privat/skatter/vardepapper/andratillgangar/kryptovalutor.4.15532c7b1442f256bae11b60.html

Några begrepp

Kryptovaluta

Enligt Nationalencyklopedin klassificeras kryptovaluta som en digital valuta som helt saknar centraliserat styre. Kryptovalutor är digitala tokens eller coins (mynt) baserade på blockkedjeteknik. Kryptovaluta uppkommer genom mining (gruvdrift). Kryptovalutor är avsedda att fungera som ett betalningsmedel. En kryptovaluta får sitt värde av utbud och efterfrågan. Bitcoin är känt för att vara den första och värdefullaste kryptovalutan.

Blockkedja

Blockkedjeteknik, kallas också Distributed Ledger Technology (DLT) eller distribuerad databasteknik på svenska, används för att verifiera och processera kryptovalutatransaktioner. En blockkedja är uppbyggd av block. Blocken har verifierats och består av kryptografiska transaktioner.

DeFi

Förkortningen DeFi är en förkortning av "Decentralized Finance" och är baserad på blockkedjeteknik. Decentraliserad finansiering gör det möjligt för användare att säkra finansiella tjänster utan användning av tredje part.

Vägledning från IFRIC

IAS 2 gäller för kryptovalutor avsedda för försäljning i normal verksamhet. Om IAS 2 inte kan tillämpas, ska företaget tillämpa IAS 38 immateriella tillgångar på kryptovalutainnehav.

Bli en del av FAR!

Är du anställd på en revisions- eller redovisningsbyrå, men inte auktoriserad? Då kan du bli basmedlem i FAR och ta del av en mängd förmåner.

Som basmedlem får du:

- ✓ Rabatt på FAR Online, litteratur och utvalda utbildningar
- ✓ Tidningarna Balans och Resultat digitalt
- ✓ Medlemspris på FAR:s aktualitetsdagar
- ✓ FAR:s nyhetsbrev för ekonomer
- ✓ Medlemsrådgivning (mot tillägg) och Karriärrådgivning

Ansök idag!

Läs mer på far.se/basmedlem

FAR